

”Pietääkö me Halloween juhlat?”

Toteutuuko toiminnassani lapsilähtöisyys ja osallisuus

Tiina Luukkala

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapset ja nuoret
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Koulutusala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä(t):	Luukkala Tiina
Opinnäytetyön nimi:	”Pietääkö me Halloween juhlat?” Toteutuuko toiminnasani lapsilähtöisyys ja osallisuus
Sivuja (joista liitesivuja):	62(6)
Päiväys:	20.11.13
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Leppälä Sari ja Järvi Seija
Opinnäytetyönkuvaus: Opinnäytetyön aihe ja idea nousi koulutusohjelman opinnoista sekä työelämän kokemuksista. Aihe syntyi kiinnostuksesta lapsilähtöisyyteen ja osallisuuteen. Opinnäytetyöni oli toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena oli tutkia, miten voimauttava valokuvaus ja sadutus menetelmää hyödyntämällä saadaan lapsen ääni kuuluviin varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli havainnoida ja analysoida mahdollistaako oma toimintani ja käyttämäni menetelmät lapsilähtöisen toiminnan ja lasten osallisuuden. Toteutin opinnäytetyöni yhdessä Kemin päiväkodissa syksyllä 2013, viikoilla 43-45. Toimintaani osallistui 13 5-vuotiasta lasta. Toteutuksessa hyödynsin myös pienryhmä ja kahden keskeisiä tilanteita. Järjestin päiväkodilla lasten ideoimat Halloween juhlat. Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Teoriassa kuvasin sosiaalipedagogiikkaa ja varhaiskasvatusta. Niiden pohjalta nostin merkityksellisimmiksi käsitteiksi lapsilähtöisyyden ja osallisuuden, joita käsitelin työssäni. Kuvasin myös menetelmiä voimauttava valokuvaus ja sadutus. Teoriat olivat havainnoinnin ja analysoinnin pohjana. Metodologinen esittely: Opinnäytetyöni oli toiminnallinen ja sen tutkimusote oli laadullinen kehittämistyö. Tutkimuskysymyksenä: Miten suunnittelemani toiminnan avulla pystyn mahdollistamaan lapsen osallisuuden ja huomioimaan lapsilähtöisen toiminnan sekä lapsen äänen kuulemisen? Toimintani ja raportointini toteuttivat spiraalimallia, jolloin koko prosessin ajan pohdin ja reflektoin toimintaani ja havaintojani suhteessa teoriaan. Toiminnallisen osuuden aikana dokumentoin lasten tekemiä saatuja ja täytin päiväkirjaa. Käytin muutamia lainauksia työssäni. Keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset: Toimintani ja käyttämäni menetelmät mahdollistivat lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteutumisen. Koin, että käyttämäni menetelmät: sadutus ja voimauttava valokuvaus, soveltuivat työkaluiksi varhaiskasvatukseen lisäämään lasten yksilöllistä huomiointia ja kohtaamista arjessa.	
Asiasanat: lapsilähtöisyys, osallisuus, varhaiskasvatus, sosiaalipedagogiikka, voimauttava valokuvaus, sadutus.	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme:	Bachelor of Social Services
Author(s):	Luokkala Tiina
Thesis title:	"Do we have Halloween party?" Does my doing actualize child orientation and participation
Pages (of which appendixes):	62 (6)
Date:	20.11.13
Thesis instructor(s):	Leppälä Sari and Järvi Seija
Thesis description: Subject of Bachelor's thesis arise for interest of the child orientation and participation. Functional project work was chosen as methodology. The aim was to find out how method of empowering photography and storycrafting can get children voice to be heard better in early childhood education. The main goal is observe and analyze is my doing child oriented and does it make children participation possible. The functional part actualized kindergarten in Kemi same place where I work. There were 13 5 years old children who was taken part of my functional Bachelor's thesis work. It carried out in weeks 43-54 in autumn 2013. Activity situation were taken place in whole group, small groups and face to face activities. In kindergarten we also arrange by children wishes Halloween party. Theoretical and conceptual framework: The main topics of the thesis were social pedagogy and early childhood education. Also the main keywords were child orientation and participation, I based my analyze on them. I also explain method empowering photography and storycrafting. Researching methods, material and reporting: My bachelor's thesis is functional and researching method is qualitative and development work. My research question was: How my thesis work can enable children participation and how I can observe children orientation when I am working. My work and report were made up in spiral pattern. During the whole process I reflect and think about my action and observes to the theory. I documented story made by children themselves and filled study diary with function descriptions, observations witch I made and feedback from children. My bachelor's thesis comprises functional part and thesis report. In report I take bearings my actions to the theory, and analyze I justified my experiences and opinions. Main results and conclusions: Main goal in this Bachelor's thesis was to find out do I work with child's orientation and participation, I think I reach the goal. I think that empowering photography and storycrafting are excelent tools and methods to improve children participation in early childhood education	
Keywords: child orientation, participation, early childhood education, social pedagogy, Empowering Photography, storycrafting.	

SISÄLLYS

<u>TIIVISTELMÄ.....</u>	<u>2</u>
<u>ABSTRACT.....</u>	<u>3</u>
<u>SISÄLLYS.....</u>	<u>4</u>
<u>1 JOHDANTO.....</u>	<u>5</u>
<u>2 METODOLOGINEN OSUUS.....</u>	<u>7</u>
<u>2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja kohderyhmä.....</u>	<u>7</u>
<u>2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö.....</u>	<u>9</u>
<u>2.3 Laadullinen tutkimus.....</u>	<u>11</u>
<u>2.3 Tutkimuskysymys ja käytetyt menetelmät.....</u>	<u>13</u>
<u>2.3.1 Voimauttava valokuvaus.....</u>	<u>14</u>
<u>2.3.2 Sadutus.....</u>	<u>17</u>
<u>2.5 Luotettavuus ja eettisyys.....</u>	<u>19</u>
<u>2.6 Opinnäytetyöprosessi.....</u>	<u>21</u>
<u>3 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA JA VARHAISKASVATUS.....</u>	<u>28</u>
<u>3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma toimintani lähtökohtana.....</u>	<u>32</u>
<u>3.2 Sosiaalipedagogiikka osallisuuden taustalla.....</u>	<u>36</u>
<u>3.3 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa.....</u>	<u>42</u>
<u>4 JOHTOPÄÄTÖKSET.....</u>	<u>50</u>
<u>LÄHTEET.....</u>	<u>54</u>
<u>LIITTEET.....</u>	<u>56</u>

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe ja idea nousi koulutusohjelman opinnoista sekä työelämän kokemuksista. Aihe syntyi kiinnostuksesta osallisuuteen, voimauttavaan valokuvaukseen ja itsetunnon kehitykseen. Kasvattajana pidän niitä tärkeinä kasvatuksen päämäärinä ja haluan löytää päivähoitoon toimivia keinoja, joilla aikuiset voivat niitä lisätä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten voimauttava valokuvaus ja sadutus menetelmää hyödyntämällä voin tukea lasten osallisuutta ja saan lapsen äänen kuuluviin varhaiskasvatuksessa.

Toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden työpaikallani yhdessä Kemlin päiväkodissa. Toimintaani osallistuivat melkein kaikki osastoni 5 -vuotiaat lapset eli ”pikku-eskarit”. Toteutin opinnäytetyön 3 viikon mittaisena valokuvausprojektina. Sen aikana järjestin useita tuokioita ja lapset tutustuivat erilaisiin mielenkiintoisiin kuviin, valokuvaukseen: kuvaamiseen ja kuvattavana olemiseen, mediahahmoihin sekä sadutukseen. Valokuvausprojektin aikana järjestin lasten toivomat ja suunnittelemat Halloween juhlat, jossa kaikki lapset kuvattiin pukeutuneina. Lopuksi järjestettiin näyttely, jolloin kuvat ja sadut laitettiin esille päiväkodin seinälle.

Opinnäytetyöni kirjallisessa raportissa käsittelin aluksi laadullista tutkimusta ja toiminnallisesta opinnäytetyötä, niiden periaatteita ja merkitystä tämän opinnäytetyön kannalta. Teoriassa kuvasin sosiaalipedagogiikkaa ja varhaiskasvatusta. Niiden pohjalta nostin merkityksellisimmiksi käsitteiksi työssäni lapsilähtöisyyden ja osallisuuden. Niiden pohjalta lähdin rakentamaan spiraalimalliin toteutunutta toiminnallista osuuttani. Kirjallinen raportti toteutui myös spiraalina, jossa teoria, työn tulokset ja analyysi nitoutuivat toisiinsa. Analysoin tekemiäni toiminnallisia ratkaisuja, havaintoja ja pohdintojani teorioiden kanssa koko raportin ajan. Otin mukaan muutamia suoria lainauksia päiväkirjastani sekä lasten teoksia ja satuja.

Opinnäytetyö oli kasvattava prosessi, ja se avasi silmiäni näkemään omaa toimintaani. Koko prosessin ajan jouduin pohtimaan ja refleктоimaan suunnitelmiani ja niiden toteutumista. Niiden pohjalta minun täytyi myös muuttaa toimintaani. Jouduin perustellusti pohtimaan, kuinka saisin lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteutumaan ympäristössä, jossa toiminta tapahtui totuttujen käytäntöjen mukaan. Työn toteutus oli

näiden vuoksi haastavaa ja antoisaa. Opinnäytetyöni todisti minulle, että voin toteuttaa lapsilähtöisyyttä ja osallisuutta päivähoidossa ja käyttämäni menetelmät soveltuivat hyvin lasten kuulemiseen ja yksilölliseen huomioimiseen. Lapsilähtöisyys ja osallisuus ovat kuitenkin määrätietoisen sekä pitkäjänteisen työn ja toiminnan tulosta, niiden toteutumiseen tarvitaan koko työyhteisön panostamista.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostaa lasten suojelemista, heidän osallisuuttaan ja oikeuttaan tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Lasten osallisuus on ollut esillä varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa, kuten valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Varhaiskasvatus luo edellytyksiä hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman muodostumiselle. Lasten osallisuutta lisäämällä tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä autonomiseksi ihmiseksi, vastaamaan tulevaisuuden ihmistä, oikeuden mukaista ja tasa-arvoista kansalaista.

2 METODOLOGINEN OSUUS

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja kohderyhmä

Opinnäytetyö on ollut ajatuksellisesti pitkä prosessi. Sen suunnitteluun ja toteutukseen ovat suuresti vaikuttaneet omat kokemukseni kasvattajana, vanhempana, opiskelijana, harjoittelijana ja lastentarhanopettajana. Olin kerännyt materiaalia ja ideoita koko opiskelun ajan, joten ideoiden kirjo on ollut valtava. Tähän aiheeseen päätyminen ja sen moninaisuus myös varmasti kuvastivat tätä. Suurimpina vaikutteina on ollut kuitenkin omat opinnot ja kokemukset työelämästä. Opinnäytetyön aiheen valinnassa merkityksellisimmäksi asiaksi lopulta nousi oman ammatillisuuden kasvattaminen. Halusin tehdä opinnäytetyön, jolla on aidosti selkeä tarkoitus ja päämäärä. Oleellista oli myös sen hyödyllisyys. Niinpä päätin toteuttaa toiminnallisen opinnäytetyön, koska se kasvattaisi ja syventäisi ennen kaikkea omaa ammatillisuuttani: tietoja ja taitoja. Kuitenkin toivon, että työtäni voidaan myös hyödyntää varhaiskasvatuksessa.

Sosionomi koulutuksessa painotettiin osallisuutta ja sen merkitystä työssämme. Lastentarhanopettajana lapsilähtöisyys oli myös kurssien keskeisenä käsitteenä, ja sen tulisi näkyä toiminnassamme. Päiväkodissa toimiminen osoitti minulle, että näiden periaatteiden noudattaminen käytännössä ei olekaan niin yksinkertaista kuin teoriassa ja ajatuksissani. Päiväkodin arki on hyvin strukturoitua ja toiminta on hyvin aikataulutettua. Rutiinit ja rytmi ovat tietenkin tärkeitä lapsille, mutta uskon, että arkea voitaisiin muuttaa, jotta lapsenlähtöisyyteen ja osallisuuteen voitaisiin panostaa enemmän. Lapset voivat pääsääntöisesti vaikuttaa omaan osallisuuteen ja osallistumiseen vapaan leikin muodossa. Lapset eivät juuri muutoin osallistu päiväkodin suunnitteluihin eikä tuokioiden toteutukseen. Tavoitteenani oli tuoda päiväkodin arkeen hieman lisää lapsen näkökulmaa ja suurena konkreettisena tavoitteena on pystyä lisäämään lasten vaikutusmahdollisuuksia arjessa.

Koulutuksessani olin kurssilla valokuvan voima, mikä herätti mielenkiintoni voimauttava valokuvaus menetelmää kohtaan. Koska tuleva työnkuvani tulee olemaan varhaiskasvatus, niin halusin ottaa menetelmän siellä käyttöön: kokeilla sekä soveltaa sitä käytännössä. Menetelmän toteuttamisessa oleellista oli kuvattavan osallisuus, itsemääräämisoikeus ja tasavertaisuus. Kuvattavalla, eli lapsella, oli valta määrittää, miten hän haluaa tulla nähdyksi. Tällä tavoin voin myös tukea lasten positiivisen minäkuvan kehittymistä.

Kuva lapsesta ihailemanaan hahmona jättää varmasti positiivisen muiston hänelle. Työ ja työharjoittelu päiväkodissa herätti myös mielenkiintoni vuorovaikutukseen ja lasten kielelliseen kehitykseen. Monelle lapselle esimerkiksi lauseilla puhuminen ja tapahtumien kerronta oli haasteellista. Pohdin myös kuinka voisin kartuttaa näitä taitoja ja tukea niitä ja sitä kautta rikastuttaa lasten arkea. Päädyin ottamaan opinnäytetyöhöni sadutus menetelmän. Sadutus kuulosti helpolta menetelmältä toteuttaa lasten kanssa. Se vaati kuitenkin henkilökunnalta aikaa ja vapautusta heittäytyä kuuntelemaan lasta. Sadutus menetelmä antoi lapselle ohjat ja lapsi päätti itse mitä haluaa sanoa ja kertoa. Se vaati aikuiselta taustalla ja kirjurina olemista. Halusin työssäni nähdä ja kuulla, mitä lapset saavat aikaseksi.

Toteutin opinnäytetyöni omalla työpaikallani eräässä Kemin päiväkodissa. Osastollani oli yhteensä 31 3-6 -vuotiasta lasta. Lapset oli jaettu kahteen ryhmään iän mukaan. Toimin itse ”pikku-eskareiden” eli 5 -vuotiaiden ryhmän ohjaajana päivittäin. Niinpä toteutin opinnäytetyöni heidän kanssaan. Tässä ryhmässä lapsia oli 14, ja niistä vain kolme oli joka päivä kokopäiväisesti osastollamme. Tämänkin vuoksi päädyin pitämään opinnäytetyöni tuokiot kaikille hoidossa oleville. Jos joku lapsi ei ollut paikalla, kun toimintatuokio pidettiin, niin silloin hän ei osallistunut. Kuitenkin pyrin jakamaan oleelliset tiedot kaikille. Kaikki lapset saivat osallistua toimintaan omien halujen mukaan. Oleellista mielestäni oli lapsen oma tahto ja mielenkiinto projektiin osallistumisessa. Osallisuuden toteutumisen kannalta, koin vahvuutena tässä työssä sen, että kaikille lapsille mahdollistui osallistuminen projektiin. Idea opinnäytetyön toteutukseen nousi ryhmän lapsilta. Yksi lapsista kysyi minulta

”Pietääkö me Halloween juhlat?”

”Joo”, ”Joo”, ”Joo”

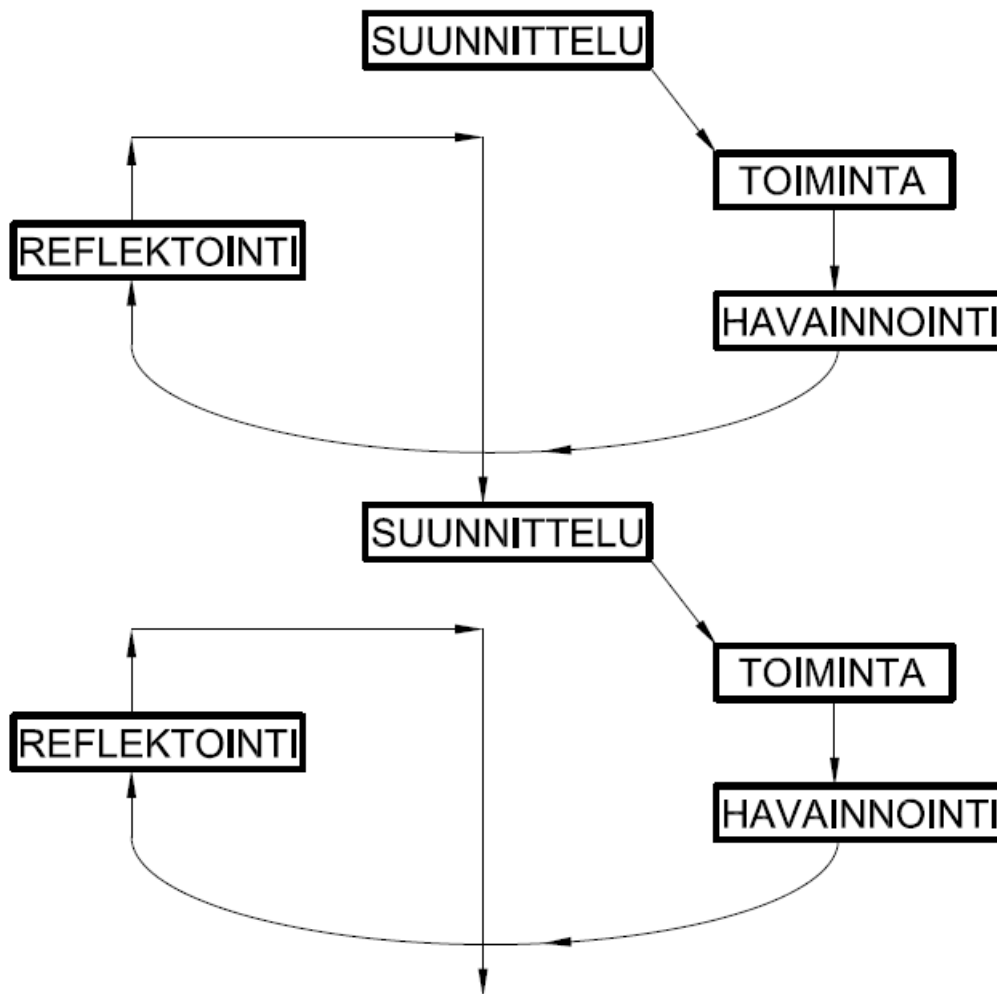
Kuului useamman lapsen suusta. Tätä kysymystä pohdittuani, päätin toteuttaa työni Halloween teeman alla ja muokkasin opinnäytetyön toteutusta teemaan sopivammaksi. Näin ollen opinnäytetyöni sisältyi päiväkotimme toiminnan suunnitelmaan ja valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelman puitteisiin. Toteutin toimintatuokiot (LIITE 2) osana päiväkodin arkea ilman että arkirutiinit häiriintyivät. Toimintaan osallistuivat osittain myös päiväkodin henkilöstö ja 3-4-vuotiaat lapset esimerkiksi osallistumalla luku- ja leikittämistöihin ja Halloween juhliin.

Koin hyvänä ja tärkeänä asiana sen, kun sain tehdä opinnäytetyöni omalla työpaikallani. Sillä minulla ja lapsilla oli jo syntynyt luottamussuhde ja minulla oli käsitys lapsista: tunsin heitä, heidän luonteenpiirteitä ja tavan toimia. Se puolestaan helpotti minua toiminnan organisoinnissa ja analyysia tehdessäni. Töissä ollessani pystyin myös keskustelemaan lasten kanssa ja onnistuin saduttamaan lapsia useammin. Tämä myös mielestäni mahdollisti paremmin osallisuuden toteutumisen käytännössä. Jos en olisi toteuttanut työtäni omalla osastollani ja oman ryhmäni kanssa, olisi analyysi ja tulkinnot varmasti olleet hieman erilaisia. Kokonaisuus on aina kattavampi avoimessa ja luottamuksellisessa suhteessa ja kokonaisvaltaisessa tarkastelussa. Opinnäytetyökin olisi muodostunut näin ollen erilaiseksi toteutukseltaan ja tutkimuskysymyksiltään.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Valitsin opinnäytetyöni strategiaksi toimintatutkimuksen, jonka kehittämistoiminta nojaa käsitteisiin, niiden määrittelyyn ja niiden käytön ymmärtämiseen. Opinnäytetyöni oli kehittämistyö ja toteutin sen toiminnallisena opinnäytetyönä, koska koin, että se kasvat-
taisi omaa ammatillisuuttani ja osaamistani parhaiten. Koulutuksen aikana esiin tuli useita mielenkiintoisia menetelmiä, joita ei ollut käytännössä opiskelujen ohella mahdollista toteuttaa. Niinpä nyt opinnäytetyön avulla pystyin perehtymään kahteen menetelmään ja niiden toteutukseen. Toimintani toteutui spiraalimallin mukaan, jolloin työn kehitystä ja toteutusta voidaan kuvata jatkuvana syklinä eli spiraalina. Opinnäytetyöni spiraalin askeleet olivat: suunnittelu - toiminta – havainnointi - kriittinen reflektio - ja sama sykli uudelleen. Reflektiivisyys, arviointi ja vuorovaikutus olivat työssäni tärkeitä, koska niiden avulla jouduin pohtimaan omaa toimintaani hyvinkin kriittisesti koko prosessin ajan. Sen vuoksi opinnäytetyöni toiminnalliset osuudet myös muuttuivat toteutuksen aikana. (Salonen 2013, 12-16) Alla oleva kuvio 1 mallintaa työni spiraalimaisen rakenteen.

Kuvio 1. Toiminnallisen opinnäytetyöni spiraalimalli. (Salonen 2013, 16)

Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyön muoto. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä. (Vilka & Airaksinen 2003, 9) Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy toiminnallisuus, teoreettisuus, tutkimuksellisuus ja raportointi. Toiminnallisuus on ammattitaitoa, mikä näkyy arjen teoissa ja teoreettisuus on ammatillinen tieto eli viitekehys. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy tutkimuksellisuus eli tutkittava tekeminen sekä raportointi, joka on tutkivan tekemisen sanallistamista. Toiminnallinen tutkimus rajataan, mitä tuotetaan ja kelle, sekä mistä näkökulmasta ammatillinen tuotos toteutetaan. Tutkimustieto toiminnallisessa opinnäytetyössä on aina tapauskohtaista, koska toiminta on toteutettu tietyssä ajassa, paikassa, tilanteessa ja tietylle kohderyhmälle. Aineistosta analysoitu tutkimustieto tulkitaan teoreettisen viitekehysten kautta. (Vilka 2010, 1-9) Toiminnallisen opinnäytetyön raportti kertoo mitä, miksi ja miten on tehnyt, millainen työprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on tullut. Siinä ilmenee myös prosessin,

tuotoksen ja oppimisen arviointi. Opinnäytetyö on sekä ammatillisen että persoonallisen kasvun väline ja se myös kertoo lukijalle ammatillisesta osaamisestasi. (Vilkkä & Ayraksinen 2003, 9,65) Toiminnallisen opinnäytetyön raportti on rakennettu myös spiraalimalliin, jolloin siinä olevat teoriat, havainnot ja analyysit kietoutuvat toisiinsa. Käytin raportissa myös suoria lainauksia päiväkirjastani. En kuitenkaan nimeä kommentoijia ja toteutukseen osallistuneita lapsia millään tavalla, koska en koe että se olisi toimintani tai analysointini kannalta relevanttia. Tavoitteenihan oli oman toiminnan tarkastelu, kehitys ja kasvaminen, eikä niinkään lasten yksilöllinen analysointi.

Toiminnallisen opinnäytetyön alussa tein toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelma vastasi kysymyksiin: mitä, miten ja miksi teen näin. Suunnitelman avulla opinnäytetyön ideat ja tavoitteet selkiytyivät ja pohdin myös onko tavoitteeni saavutettavissa. Toimintasuunnitelmaani liitin myös hahmotelman aikataulusta, josta näkyi myös opinnäytetyön eteneminen. Toimintasuunnitelmani pohjana olivat toiminnan teemat ja tavoitteet. Tavoitteiden asettamista helpotti se, kun tunsin lapset jo entuudestaan. Näin ollen osasin hieman odottaa, miten lapset osallistuisivat ja keneltä voisin saada esimerkiksi mielenkiintoisen sadun. Tavoitteena kuitenkin oli antaa lapsille onnistumisen tunne. Oleellista oli, että kaikki saivat olla ylpeitä osallistumisestaan ja tekemisestään. Toimintasuunnitelmani sisälsi tiiviin aikataulun, joka asetti ajalliset rajat toiminnalle. Toimintakertojen tarkka aikataulutus oli hankalaa, koska en voinut arvioida kuinka lapset ideoivat ja keskustelevat, joten toimintatuokioiden suunnitelmat olivat joustavia. Opinnäytetyöprosessi oli tiivis, joten kirjoitin toiminnan aikana päiväkirjaa, jotta tapahtumat eivät unohtuisi. Kirjoitin päiväkirjaa joka toimintakerran jälkeen, kuvasin siihen myös prosessin kulkua, esimerkiksi ideoiden tai tavoitteiden muutoksia. Päiväkirjan kirjoittaminen auttoi arvioimaan tilanteita ja toimintaani. Opinnäytetyön raportin kirjoittaminen pohjautui päiväkirjaan, joten oli tärkeää kirjoittaa muistiin mahdollisimman paljon ja tarkasti.

2.3 Laadullinen tutkimus

Hirsjärven (Hirsjärvi 2007, 157–160) mukaan tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineistoa kootaan todellisista tilanteista. Tarkoitus on tulkita ja ymmärtää jonkin valitun asian esiintymisen syitä ja merkityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita. Lähestyn tutkimustani kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella, jossa tutkittava koh-

de on aito työelämän tilanne, eli todellinen kuva arjesta ja osastosta. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyyden kriteerinä ei ole määrä vaan laatu. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan niissä pyritään mm. kuvaamaan jotain ilmiöitä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on keskeinen ja hänellä on toiminnassaan tietynlaista vapautta, joka mahdollistaa joustavan tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulee perustella ja selittää menetelmien ja kirjoitustapaa koskevien ratkaisujensa käyttö. (Eskola & Suoranta 2005,13-20)

Yleisimpiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, kyselyt ja havainnointit. Havainnointia pidetään laadullisen tutkimuksen toiseksi yleisimpänä tiedonkeruumenetelmänä. Havainnointi aineistonkeruumenetelmänä voidaan jakaa neljään eri muotoon: piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista ja osallistuvaan havainnointiin ja osallistavaan havainnointiin. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tiedonantajien kanssa, ja sosiaaliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa. (Tuomi ym. 2013, 81-82) Vilkan (Vilkkä 2006, 44, 78-87) mukaan osallistavaa ja tarkkailevaa havainnointia tulee suunnata tutkimusongelman ja tutkimuskysymyksien kannalta mielekkäisiin asiasisältöihin. Teorian avulla tuotetaan uusia havaintoja ja se auttaa tutkijaa kiinnittämään huomioin tutkittaviin asioihin. Laadullisen tutkimusaineiston analyysi tapahtuu kahdessa vaiheessa: havaintojen yhdistämisessä eli pelkistämisessä ja tulosten tulkinnassa eli arvoituksen ratkaisussa. Havaintojen suora kuvaaminen ei ole vastaus tutkimusongelmaan, vaan havainnot analysoidaan ryhmittelemällä ja yhdistelemällä. Sitä kautta voidaan tehdä tulkintoja. Havaintojen pelkistäminen on sisältöanalyysiä, joka voidaan toteuttaa esimerkiksi teoria- tai aineistolähtöisesti, olennaista tutkimuksen kannalta on teoreettinen viitekehys ja kysymysten asettelu. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoite on muotoilla sääntö, yleinen teoria, joka pätee koko tutkimusaineistossa. Muotoilu tapahtuu yhdistämällä ihmistä kuvaa, tekstiä koskevia yksittäisiä ja ainutkertaisia havaintoja. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta havaintojen merkityksestä osoitetaan mahdolliseksi tutkimusaineiston, teorian ja muiden tutkimusten avulla.

Käytin tutkimusmenetelminä havainnointia ja dokumentointia. Havainnoin lasten innostusta, keskittymistä ja kiinnostusta toimintoja kohtaan. Havainnoin ja dokumentoin

myös lasten keskusteluja ja ideointeja, ja ne myös vaikuttivat toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Muutin esimerkiksi suurempia ryhmätilanteita pienryhmässä toimimiseksi, jotta kaikkien lapsien kohtaaminen ja kuuleminen mahdollistuisi. Kysyin myös kahden kesken lapsilta heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään tuokiosta ja toiveita tulevasta toiminnasta, koska ryhmässä kysyttäessä lapsen mielipiteeseen vaikutti usein muiden ryhmän jäsenten mielipiteet. Opinnäytetyön raportissa analysoin ja pohdin havaintojani sekä toimintaani kriittisesti, ja keskustelen kokemuksistani teorian kanssa. Laadullisen tutkimusmenetelmän säännöksi muodostui osallisuuden mahdollistaminen. Se, että olin itse ohjaamassa ja havainnoimassa tuokioita, vaikutti varmasti havainnointiini. En varmasti ennättänyt havainnoida enkä dokumentoida kaikkea olennaista. Dokumentoin lasten satuja, kommentteja ja ideoita sekä henkilökunnalta ja vanhemmilta saamaani palautetta esimerkiksi lasten innostuksesta.

2.3 Tutkimuskysymys ja käytetyt menetelmät

Opinnäytetyöni pohjautuu käsitteisiin osallisuus ja lapsilähtöisyys, joita pyrin toiminnallani lisäämään. Opinnäytetyön tavoitteena varhaiskasvatuksessa oli lisätä lapsen yksilöllistä huomiointia, vuorovaikutusta ja ilmaisutaitoja sekä antaa lapsille voimauttava kokemus kuvatuksi tulemisesta ja sadun keksimisestä. Tavoitteena oli myös luoda uusi työmenetelmä osaksi omaa ammattitaitoa, jota tarpeen mukaan voisi hyödyntää muutkin varhaiskasvatuksen työntekijät.

Toiminnallisen opinnäytetyöni tutkimuksen kohteena oli lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteutuminen ja niiden näkyminen päivähoidossa. Olennaista oli huomioida, arvioida ja analysoida kuinka toimintani mahdollistaa lapsilähtöisen ja osallistavan toiminnan. Analysoin myös sitä, että tuliko lapsi paremmin nähdyksi ja kuulluksi valittuja menetelmiä: voimauttavaa valokuvausta ja sadutusta käytettäessä.

Tutkimuskysymykseni:

1. Miten suunnittelemani toiminnan avulla pystyn mahdollistamaan lapsen osallisuuden ja huomioimaan lapsilähtöisen toiminnan sekä lapsen äänen kuulemisen?

Perehdyin opinnäytetyössäni kahteen menetelmään: voimauttavaan valokuvaukseen ja sadutukseen. Niissä keskeisessä roolissa olivat lapsilähtöisyys ja osallisuus sekä lapsen nähdyksi ja kuulluksi tekeminen.

2.3.1 Voimauttava valokuvaus

Voimauttava valokuva on Miina Savolaisen kehittämä sosiaalipedagoginen työmenetelmä. Voimauttava valokuva on Suomessa vielä harvinainen työmenetelmä. Se ei ole terapiaa, mutta sillä voi olla terapeuttisia vaikutuksia kuvattavalle. Miina Savolainen on koulutukseltaan valokuvaaja, taideterapeutti ja sosiaalikasvattaja. Hän kehitti voimauttava valokuva menetelmän työskennellessään haasteellisissa oloissa lastenkodissa. Menetelmän tarkoituksena on käyttää valokuvaa yksilön ja erilaisten ryhmien, esimerkiksi työyhteisöjen, voimautumisprosessin aikaansaajana. Yksilön näkyväksi tekeminen on tärkeä osa menetelmää. Työskennellessään lastenkodissa Savolainen toteutti 10 -vuotisen projektin kuvaamalla lastenkodin tyttöjen kanssa. Tästä projektista tuli hänen taide-terapiaopintojensa lopputyö, josta syntyi kirja ”Maailman ihanin tyttö”. Kirjassa esiintyneet valokuvat ovat kiertäneet näyttelynä ympäri maailmaa ja saaneet paljon huomiota osakseen. (Savolainen 2009, 200-2011)

Savolaisen (Savolainen 2008, 153-166) mukaan lapsen syntyessä, hänellä ei ole valmiista käsitystä siitä millainen hän on. Kokemus itsestään rakentuu toisten ihmisten katseista, kosketuksista, äänenpainoista ja läsnäolosta. Nähdyksi ja kohdatuksi tuleminen kertoo sen, että lapsi on arvokas muille kaikkine puolineen, tunteineen ja tarpeineen. Pienelle lapselle on tärkeää olla katseella yhteydessä rakkaisiin hoitajiin. Vauvalle katsekontaktin ja hoitajan läsnäolon puuttuminen on jopa tuhoisaa. Kun leikki-ikäinen lapsi haluaa tulla nähdyksi, hän toimii estottomasti ja vaativasti. Lapsi myös palaa kesken leikin tankkaamaan turvallisuutta vanhemmalta, tarkistamalla katsein ja kosketuksin, että keskinäinen rakkauden side on ennallaan. Katsominen ja nähdyksi tuleminen ovat syvästi merkityksellisiä, kun lapsi rakentaa yhteyden tai ulkopuolisuuden kokemuksia. Rakastavalla, vastavuoroisella katseella voi välittää lapselle korvaamattomuudentunteen. Toisaalta pienilläkin vihjailevilla katseilla lapsi voidaan tuomita ulkopuoliseksi. Näkeminen sitoo lapset sosiaaliseen todellisuuteen. Jokainen ihminen kantaa itsessään muiltäältä sitä, miten hän on nähnyt maailmaa ja tullut nähdyksi ja liitettyksi toisiin ihmisiin.

siin. Pieni lapsi osaa nauttia estottomasti itsensä katsomisesta, kunnes hänet hämmennetään tietoisuudella siitä, miten muut häntä katsovat ja miltä ihmisten tulisi näyttää ollakseen hyväksytty.

Voimautuminen tarkoittaa yksilön omaa positiivista kokemusta, jonka vain hän itse voi tuntea. Kokemus voi olla itsetuntoa vahvistava ja sen tavoitteena on saada tuntemaan itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi. Voimautuminen ilmenee yksilöllä ollessaan valokuvauksen kohteena tavalla, jolla vain hänelle voi olla merkitystä. Voimautuminen käsitteenä korostaa yksilön valtaa ja subjektiutta omaan elämäänsä. Voimautumisen keskeinen lähtökohta on, että sen on lähdettävä ihmisestä itsestään, eikä toinen ihminen voi häntä voimauttaa. Voimauttavassa valokuvauksessa kuvattava saa määritellä, millaisen kuvan hän haluaa itsestään otettavan: millaisia ilmeitä ja tunteita hän haluaa kuvassa tuoda esille. Voimauttava valokuva menetelmää voidaan soveltaa vain, jos voimautumisen käsitteeseen sisältyvät edellytyksen vallan käytön purkamisesta, tasavertaisuudesta ja kuvattavan itsemäärittely oikeudesta toteutuvat. (Savolainen 2009, 211 – 212.)

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa perehdyimme valokuvaukseen: tutkimalla ja analysoimalla muiden ottamia kuvia, tutustumalla kamerankäyttöön ja kuvaamiseen sekä kuvattavana olemiseen ja oman kuvan katseluun. Ensimmäisellä tuokiolla harjoittelimme lapsien kanssa valokuvausta. Ensimmäiseksi käytimme sormikameraa, jolloin sormet muodostivat kuvatun alueen. Sitten kehotin lapsia katsomaan huonetta sormikameran silmästä käsin, mitä haluaa kuvata ja mitä ei. Tällä tekniikalla opeteltiin kuvaamaan ja rajaamaan kuvia. Sen jälkeen nostin piirin keskelle kaksi kameraa: ison, jota minä käytin ja pienen, jota lapsetkin saivat käyttää. Otin lapsista ryhmäkuvia, jotta kaikista lapsista saataisiin kasvokuva, mitä tulisimme tarvitsemaan muilla tuokioilla. Lapset halusivat tulla kuvatuiksi, eikä kukaan kääntänyt päätään pois kuvasta. Heille kaikille oli hyvin tärkeää nähdä itsensä kuvassa. Kuvan oton jälkeen pyysin lapset istumaan uudestaan lattialle piiriin ja otin pikku kameran käsiini. Pyysin lapsia kuuntelemaan ja olemaan tarkkoina, koska neuvon kameran käytöstä. Kaikki kuuntelivat intensiivisesti ja kyselivätkin kamerasta ja kuvaamisesta. Harjoittelimme sen jälkeen kuvaamista ja jokainen sai ottaa kuvan toisistaan. Kuvien oton jälkeen katsoimme kuvat läpi, ja kiinnitimme huomiota esimerkiksi rajaukseen: mitä kuvasta puuttui ja mitä kuvaan mahtui. Ihmettelimme kuinka kuvat olivat jokaisella erilaisia. Kuvaajana toimiminen oli lapsista mukavaa ja se tuntui heistä tärkeältä.

Opinnäytetyöhön sisältyneet Halloween juhlat onnistuivat todella hyvin. Melkein kaikilla opinnäytetyöhöni osallistuvilla lapsilla oli naamiasasut päällä. Paikalla olivat esimerkiksi ”Ralli- pupu”, ”Prinsessa- hirviö”, ”Prinsessa- kunigatarnoita” ”Batman”, ”Supermies” ja ”Kissa- nainen”. He kaikki puolustivat meitä ja koko maailmaa kaikelta pahalta. Juhlat sujuivat lasten ehdoilla ja heidän toiveita noudattaen. Kuvasin lapsia heti aamusta lähtien, yhdessä ja erikseen. Muutama lapsi ei halunnut tulla kuvatuksi, tai siitä tuli niille sellainen leikki, että ”minua ei saa kuvata”. Sitten, kun lähestyin heitä yksin yksilökuvan merkeissä, niin silloin he suostuivat ja halusivat heti kuvattaviksi. Osa lapsista olisi kyllä halunnut olla kuvattavana koko ajan. Kuitenkin huolehdin, että jokainen lapsi tulee kuvatuksi. Kuuntelin toiveita siitä, missä he haluavat kuvan ottaa ja minkälaisessa asennossa. Kuitenkaan lapset eivät suuresti paikkaa valinneet, vaan halusivat kuvata samassa paikassa kuin muutkin. Yhtään kuvaa ei otettu toisessa tilassa. Havaitsin saman tilanteen, silloin kun lapset saivat itse kuvata päiväkodilla mitä halusivat. Kyseisestä toimintatuokio huoneesta oli hyvin haasteellista poistua. Juhlissa tuli otettua yhteensä monta sataa kuvaa. Otin kuvia koko aamupäivän, ja osan kuvista näytin lapsille suoraan, kun he sitä pyysivät.

Lasten ollessa päiväunilla järjestelin kuvat niin, että lapset saivat valita omista kuvistaan sen minkä haluavat itselleen. Usealle kuvan valinta oli helppo. Yksi lapsi mietti ja mietti, toinen puolestaan ei jaksanut edes kunnolla katsoa, koska halusi värittää lasten toivomia mediahahmo värityskuvia. Yhdelle lapselle oli puolestaan todella hankala tehdä valintaa ja hän odotti kovasti, että minä valitsisin kuvan.

”Tää”, ”Tää”, ”eiku tää”

Pyörittelimme kuvia niin kauan, että valinta syntyi ilman minun johdattelua. Kyseiselle lapselle omien valintojen teko on vaikeaa, ja hän hakee usein vastauksilleen ja toiminnalleen tukea aikuisilta. Kuitenkin olin pitkäjänteinen ja annoin aikaa, että valinta onnistuu itsenäisesti. Päiväkodilla kuvattiin muutkin juhliin osallistuneet lapset, koska halusin, että hekin saavat itselleen muiston tästä juhlasta.

2.3.2 Sadutus

Christiansenin (Christiansen 2011, 3-5) mukaan sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa vapaasti tuotettu kertomus, satu tai tarina syntyy kertojan ja saduttajan välillä. Psykologi Monika Riihelä kehitti sadutusmenetelmän työskennellessään koulupsykologin työssään lasten parissa 1980-luvun alussa. Saduttamisessa asetutaan kuuntelemaan, mitä lapset ajattelevat ja minkälaisista asioista he kertovat silloin, kun kertomista ei ohjailla tehtävillä tai kysymyksillä. Karlssonin (Karlsson 2003, 10-13, 44) mukaan sadutus on menetelmä, jonka avulla ajatukset voidaan muokata tarinaksi. Sadutuksessa lasta tai lapsiryhmää kehoitetaan kertomaan itse keksitty satu, joka kirjataan ylös ja luetaan sadutettavalle. Sadutuksen tarkoituksena ei ole opettaa lapselle itsensä ilmaisua, vaan sadutus on vastavuoroista kuuntelua, kerrontaa ja toisen ajatusten vakavasti ottamista sekä yhdessä tekemistä. Sadutus tuo esiin piilossa olevan lasten oman kulttuurin. Sadutusmenetelmässä lapselle sanotaan:

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Kun lapsi kertoo tarinan, aikuinen kirjaa sen ylös sana sanalta. Lopuksi aikuinen lukee kertomuksen ja lapsi voi halutessaan muuttaa sitä.

Karlsson (Karlsson 2003, 9-10, 42, 113, 127) kertoo sadutuksen olevan tapa lähestyä lasta. Sen avulla voidaan muuttaa sekä lasten että aikuisten toimintakulttuuria. Menetelmän välineitä ovat kerronta, kuuntelu, lasten ja aikuisten ajatusten kirjaaminen sekä kertomuksen lukeminen. Jokainen vaihe on tärkeä tässä menetelmässä. Sadutus nostaa esiin toisen kunnioittamisen sekä arvostamisen ja luo työhön aidosti vastavuoroisen toimintakulttuurin. Lapsen osallisuus lisääntyy, kun kasvattaja voi kohdata lapsen aktiivisena, oppimistaan ohjaavana ihmisenä. Sadutus menetelmä mahdollistaa lapsikeskeisyyden ja lapsen aidon kohtaamisen. Sadutus menetelmä vaatii aikuista muuttamaan tapaansa ajatella, sillä enää ei tehdä valmista materiaalia lapsille, vaan tehdään yhdessä lasten kanssa. Aito kuunteleminen ja tarkkaavaisuus luovat erityisen hyvät edellytykset kasvulle, luovuudelle, kehittymiselle ja oppimiselle. Sadutuksen kautta lapsi lisää kielellistä tietoisuuttaan ja uusien käsitteiden käyttöä. Se rohkaisee monipuoliseen ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston laajentamiseen, kirjoitetun ja puhutun vuorotteluun

ja monimuotoiseen kerrontaan. Tämä menetelmä rohkaisee myös kommunikaatioon, toisten arvostamiseen, eri näkökulmien huomioimiseen, tiedon prosessointiin, aktiivisuuteen ja aloitteellisuuteen.

Sadutuksessa ei pyritä tiettyyn lopputulokseen eikä satua arvostella tai arvioida vaan se hyväksytään sellaisenaan. Sadun kautta ei tulkita kertojaa, hänen persoonallisuuttaan tai ongelmiaan. Tämän sijaan kuunnellaan, mitä kertoja haluaa kertoa. Lapsen ensimmäinen oma tuotos:

”Olipa kerran käpy, joka meni vahingossa oravan pesään. Sitten orava söi sen kävyn.”

Iloinen ja tyytyväinen lapsi kommentoi satuaan lukutuokiolla.

”Lyhyt, hauska ja tyhmä, ku käpy hävis”

Sadutuksella saadaan käsitys lasten ajatusmaailmasta ja mielenkiinto on kohdistunut muun muassa siihen mitä lapset kertovat, kenelle ja miten lapset kertovat ja millainen vuorovaikutusprosessi lapsen kerronnan ympärille muodostuu. (Karlsson & Riihelä 2012, 170) Hakamon mukaan (Hakamo 2011, 12-13) mukaan lapsen kokemus vuorovaikutuksesta luo pohjan turvalliseen kiintymyssuhteen perustaksi. Kielellinen vuorovaikutus kasvattajien ja lapsien välillä tarjoaa inhimillisen viestinnän perustaidot ja vanhan pohjan tunne-elämän ja itsetunnon kehittymiselle. Varhaiset kokemukset vuorovaikutustilanteista vaikuttavat lapsen myöhempään sosiaalisten taitojen ja sosiaalis-emotionaalisen toiminnan kehittymiseen. Karlssoniin (Karlsson 2003, 116-117, 133) mukaan lasten yksilöllisyys tulee hyvin esille tarinoita kertoessa; usko itseensä ja omiin kykyihinsä kasvaa sadutuksen myötä. Saduttamisen on myös todettu vahvistavan lapsen itsetuntoa.

Toisella toimintatuokiolla lapsia oli paikalla kahdeksan. Nostin esille sadutuksen hiekan tarkemmin. Jätin tuokion toiminnan itsessään lyhyeksi, koska koin, että lapset haluavat myös leikkiä vapaasti päiväkodissa ennen ulosmenoa. Kerroin tarkasti kaikille mitä sadutus on ja millä ehdoilla sitä tehdään. Moni lapsi oli innokas ja olisi halunnut, että häntä sadutetaan ensimmäisenä. Toisaalta myös muutama lapsi ilmoitti, ettei halunnut kertoa satua, minkä mahdollistin. Jaoin lapset pienempiin ryhmiin, jonka jälkeen

toiset lähtivät leikkimään ja osa jäi minun kanssani kertomaan satuaan. Huoneeseen jäi kolme lasta, jotka kertoivat sadut peräkkäin. Sadut alkoivat sponttaanisti ja vuorollaan, ilman kummempia vuorojen jakoa. Sadut syntyivät lasten mielikuvituksen ja muistojen mukaan. Muutaman kerran lapsilta tuli kommentti, että nyt riittää, ja kerroinkin, että sadun voi lopettaa, koska itse niin haluaa. Kuitenkin he halusivatkin lopuksi vielä kuulla oman tarinansa ja korjasivat sitä tarpeen mukaan ennen kuin lähtivät leikkimään. Itselle haasteellista oli keretä kirjoittaa kaikki mitä lapset kertoivat. Välillä jouduinkin pysähtymään ja kertaamaan hieman, jotta satu tulee oikein kirjattua. Tämä ei tuntunut lapsia haittaavan ollenkaan eikä sadun kertominen katkennut tämän takia.

Toteutin saduttamista monin eri tavoin ja monissa eri tilanteissa. Järjestin sadutukselle erillistä tilaa, valitsin tiettyjä lapsia yhteen, sadutin yksilöllisesti ja spontaanisti arjen toimien keskellä. Usein myös lapset tulivat itse kertomaan, että heillä olisi nyt satu mielessä. Lapset kokivat saduttamisen mielekkääksi ja heille oli myös tärkeää, että satu luettiin ääneen koko ryhmälle. Kaikki lapset keskittyivät tällöin kuuntelemaan satua todella hyvin, vaikka satua ei ollut kuvitettukaan. Uskon, että tämä kertoi myös lasten kunnioituksesta ja arvostuksesta sadun keksijää kohtaan. Lukemisen jälkeen satua saatettiin myös kommentoida esimerkiksi ihailemalla sen pituutta.

2.5 Luotettavuus ja eettisyys

Hyvän laadullisen tutkimuksen kriteerinä on hyvä sisäinen johdonmukaisuus. Tutkimuksen täytyy olla myös eettisesti kestävä. Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kietoutuvat toisiinsa. Uskottavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Vastuu tieteellisen käytännön noudattamisesta ja tutkimuksen rehellisyydestä sekä vilpittömyydestä kuuluu tutkimuksen tekijälle. (Tuomi & Sarajarvi, 2013, 132) Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden raportoinnin on täytettävä tutkimusviestinnälliset vaatimukset, vaikka opinnäytetyö olisikin luonteeltaan toiminnallinen opinnäytetyö. Olennaista on, että valinnat ja ratkaisut perustellaan ja että työ nojaa johdonmukaisesti ja tietoisesti valitsemaan tietoperustaan sekä siitä rakennettuun viitekehukseen. (Vilkkä & Airaksinen, 2003, 82)

Määrällisessä kuin laadullisessa tutkimuksessa voidaan validiutta tarkentaa käyttämällä tutkimuksessa useita menetelmiä. Tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä käytetään ter-

miä triangulaatio. Triangulaatiolla tarkoitetaan yksinkertaisesti erilaisten aineistojen, tutkijoiden, teorioiden ja/tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Triangulaation käyttöä perustellaan siten, että sillä saadaan kattavampi kuva tutkimuskohteesta. Lisäksi uskotaan, että useammalla menetelmällä on mahdollista korjata luotettavuusvirheitä. (Eskola & Suoranta 2005, 68) Triangulaatio voidaan ajatella olevan toimintasuunnitelma, jonka avulla tutkija kykenee ylittämään henkilökohtaiset ennakkoluulonsa, koska silloin hän ei voi sitoutua vain yhteen näkökulmaan. (Tuomi 2013, 143) Triangulaatiosta erotetaan yleisemmin neljä päätyyppiä. Tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio tarkoittaa, että tietoa kerätään monelta eri tiedonantajaryhmältä. Tutkijaan liittyvä triangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkijoita on useampi. Teoriaan liittyvä triangulaatio on puolestaan sitä, että tutkimuksessa pitää ottaa huomioon monia teoreettisia näkökulmia laajentamaan tutkimuksen näkökulmaa. Metodinen triangulaatio tarkoittaa useiden metodien käyttöä. Silloin tutkimuskohdetta tutkitaan useilla eri aineistohankinta ja -tutkimusmenetelmillä. Triangulaatiota ei kuitenkaan usein suositella käytettäväksi opinnäytetyössä, koska se tekee työstä laajemman. (Eskola & Suoranta 2005, 70)

Minulle triangulaatio mahdollistaa tarkastella toteuttamiani menetelmiä ja omaa ohjaustani hyvinkin kriittisesti: mahdollistanko toimintani lasten osallisuuden ja toiminto lapsilähtöisesti. Yhtä menetelmää toteuttaessani voisin helpommin suunnitelmallisesti tehdä toteen lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteuttamisen. Koen kahden eri menetelmän käytön paljastavan toimintaani syvemmältä, sen että osaanko aidosti toimia osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä kunnioittaen. Työ tulee laajemmaksi, koska menetelmiä on useampia. Viitekehyskin on myös varsin laaja, mutta tätä kautta uskon itsekin saavani enemmän näkemystä ja tuntumaa aitoon työotteeseeni. Uskon tämän opettavan ja kasvattavan minua enemmän, koska joudun kyseenalaistamaan omaa toimintaani ja valintojani useampaan otteeseen. Uskon, että tämä antaa hyvän pohjan ammatilliselle kasvulleni.

Sosiaalialan työn tavoitteena on lisätä ihmisten hyvinvointia. Ammatilaisen on kunnioitettava asiakkaan ihmisarvoa ja yksilöllisyyttä, jotta sosiaalialan toiminta olisi eettisesti ja moraalisesti kestävä. Sosiaalialan työntekijän on puolustettava ihmisoikeuksia kaikissa tilanteissa. Ihmisarvon kunnioittaminen ilmenee sosiaalialan työssä neljän eri periaatteen noudattamisena; itsemääräämisoikeutena, osallistumisoikeutena, oikeutena tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti ja oikeutena yksityisyyteen. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005.) YK:n yleissopimuksessa korostetaan lasten oikeuksia ja sitä, että lapsille pitää antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi omilla eh-

doillaan. Lainsäädännöllisesti lapset kuuluvat suojeltaviin erityisryhmiin, joilla ei ole täysivaltaista itsemääräämisoikeutta päättää osallistumisesta tutkimukseen. Siihen tarvitaan huoltajan tai muun laillisen edustajan lupa. (Kuula 2013, 147)

Koen tärkeäksi kunnioittaa lapsen oikeuksia ja itsemääräämisoikeutta, niinpä päätin kysyä luvan osallistumiseen myös lapsilta. Pyysin lapsilta ja vanhemmilta kirjalliset luvat (LIITE 1) kuvaukseen sekä kuvien ja satujen julkaisuun opinnäytetyössä. Vaikka virallinen lupa tuleekin vanhemmalta, niin katson tärkeäksi kunnioittaa myös lapsen omaa päätäntävaltaa kuvien ja satujen käytöstä. Lupaa kysyessä täytyi huomioida lasten kehitystaso ja kysyttävä asia täytyi selittää lapsille ymmärrettävästi. Myös lasten tunnistettavuus nousi esille työn eettisyyttä pohtiessani. Päädyin, että työssä ei ilmene kenenkään nimeä, eikä kukaan esiinny tunnistettavasti. Muutamalle lapselle luvan myöntäminen tai kieltäminen oli tuottanut haastetta, eikä hän ollut osannut vastata kyselyyn. Silloin keskustelimme projektista lisää lasten kanssa. Osaston lapsista ja vanhemmista yksi kielsi osallistumisen ja yksi jätti palauttamatta luvan. Kaksi vanhempaa kyseli tarkemmin julkaisusta ja siitä voiko esimerkiksi kuvan löytää verkosta. Kerroin, että työhön ei liitetä lasten nimiä, eikä heitä voida sieltä tunnistaa. Näin ollen kaikki muut lupautuivat osallistumaan projektiin, ja moni kertoikin, että lapsi odotti tosi innoissaan valokuvaamista ja Halloween juhlia.

2.6 Opinnäytetyöprosessi

Minun opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja kestänyt koko koulutuksen ajan. Kalentereiden takasivut ovat täyttyneet ideoista. Ideoita ja mielenkiinnon kohteita on ollut hyvin runsaasti. Olen odottanut tätä opinnäytetyön alkamista, siihen uppoutuista ja flow tunnetta.

Ajattelin, että tekisin opinnäytetyön suoraan työelämään, koska työllä olisi silloin tarkoitus ja tilaus. Työelämästä en kuitenkaan löytänyt tarpeeksi mielenkiintoista aihetta. Mietin myös tutkimuksen tekemistä, mutta lopulta ajattelin, että kun on kyse vain opinnäytetyöstä, niin tutkimustulos olisi pieni, eikä se olisi tieteellisesti pätevä. Sen ymmärrettyäni tuntui, ettei se antaisi minulle niin paljon kuin toivoisin. Opintojen aikana tein yhteensä kolme ideapaperia. Yhden aiheena oli kasvatuskumppanuus, josta tein myös tutkimussuunnitelman. Koin silloin äitinä ja opiskelijana, ettei kasvatuskumppanuus toiminut käytännössä. Nyt, kun olen päiväkodissa töissä, tunnen edelleen, ettei kasva-

tuskumppanuus toimi vieläkin kovin hyvin. Aihe olisi näin ollen ollut varmasti myös todella antoisa.

Päädyin tekemään toiminnallisen opinnäytetyön, koska se parhaiten vahvistaisi omaa ammatillisuuttani. Saisin siten itse valita mielenkiintoisen aiheen, toteutuksen ja saan perehtyä kyseisiin aiheisiin enemmän. Se kasvattaisi osaamistani ja olisi todella hyödyllinen. Opinnäytetyön prosessoinnin aikana käsitys opinnäytetyöstä ja työn tavoitteista on vaihdellut paljon. Teemat lapsilähtöisyys ja varsinkin osallisuus ovat olleet toimintani vankimmat kulmakivet. Muita mielenkiintoisia teemoja mielessä ovat olleet mediakasvatus ja itsetunto. Opiskelun ohella olin töissä nuorisokodilla ja silloin mielessä oli toteuttaa valokuvausprojekti, voimauttavan valokuvauksen ideologialla, muutaman nuoren kanssa. Työharjoittelu päiväkodissa kuitenkin varmisti, että haluan valmistua lastentarhanopettajaksi, jolloin opinnäytetyön tulee suuntautua varhaiskasvatukseen. Sen jälkeen mietin, että kuinka voisin yhdistää varhaiskasvatuksen, valokuvauksen, osallisuuden ja mediakasvatuksen.

Keväällä 2013 innostuin opinnäytetyön teemoista enemmän ja perehdyin materiaaleihin. Ihastuin osallistaviin käytäntöihin ja lapsilähtöisen toiminnan ideoihin. Päätin toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisena ja lapsia osallistavana työnä. Osallisuus nousi keskeiseksi tavoitteeksi toteutuksesta. Kuitenkin toteutusta suunnitellessani ahdistuin ajatuksesta, että en suunnittelisi tunteja tarkoin ja että antaisin lapsille mahdollisuuden vaikuttaa toimintaan ja sen suunnitteluun. Mieleen nousi pelko kaaoksesta ja saamattomuudesta. Tästä seurasi ajatus ja tunne, että en olisi silloin ammattitaitoinen ja osoittaisin oman taidottomuuteni. Poistin idean lasten osallisuudesta ja päätin toteuttaa tuokiot ja tavoitteet suunnittelemalla itse.

Kesällä tein tutkimussuunnitelman, opinnäytetyön rungon ja toimintasuunnitelman. Suuntasin tutkimuskysymykseni enemmän itsetunnon tukemiseen, kasvamiseen ja ymmärtämiseen. Se tuntui turvalliselta tavalta toteuttaa koko opinnäytetyö. Loin tutkimussuunnitelman ja tutkimuksen toteuttamisen suunnitelmat hyvin tarkoin: mitä, miten ja miksi näin tekisin. Kuitenkin syksyllä, kun aloitin työt lastentarhanopettajana päiväkodilla, mieleeni nousi taas ajatus osallisuudesta. Käytännössä huomasin lasten osallisuuden ja vaikuttamisen päivähoidon arjessa olevan aika vähäistä. Lapset pystyivät vaikuttamaan toimintoihinsa lähinnä vain vapaan leikin muodossa. Tuli tunne, että haluan oikeasti nostaa esiin aidon osallisuuden ja lapsilähtöisyyden.

Osallisuutta tutkiessani ja perehtyessäni totesin, että haluan muuttaa työni suunnan. Haluankin painottaa tutkimuskysymykset osallisuuteen, ja haluan tarkastella omaa toimintaani ja toteutustani: toiminko aidosti lapsilähtöisesti ja heitä kunnioittaen. Kuitenkin kun mietin toimintani toteutusta käytännössä, mieleni valtasi taas epävarmuus. Kyseessä oli oma ammatillisuuteni ja kenties kasvojenikin menetys työpaikallani. Työkaverini näkevät ja kuulevat toimintani, ja epäonnistumiseni. Tunsin itseni haavoittuvaiseksi ja epäonnistuminen pelotteli minua. Toteuttamisen ja kokeilun halu oli korkealla, päätin voittaa pelkoni ja kokeilla. Otin tämän opinnäytetyön vastaan ammatillisena haasteena. Tehdessäni opinnäytetyötä minulla on mahdollisuus kokeilla, testata ja harjoitella toimintaa. Päätin tehdä ja toteuttaa toimintani osallisuutta ja lapsilähtöisyyttä kunnioitten ja kokeillen. Haluan myös rikkoa totuttuja toimintatapoja ja nähdä muutosta toiminnassa.

Koin oman osastoni turvakseni. Keskusteluissa työkavereideni kanssa olen saanut positiivista palautetta. He ovat antaneet minulle mahdollisuuden toteuttaa opinnäytetyöni ja ovat tukeneet ja avustaneet minua tarpeen mukaan. Olen käynyt kollegani kanssa mielenkiintoisia keskusteluja opinnäytetyöstä, sen aiheista ja toteutuksesta. Meidän oli helppo keskustella tekemistäni valinnoista. Hän osasi myös kritisoida ja kyseenalaistaa tekemiäni valintoja ja jouduin perustelemaan valintani hänelle ja samalla näkemykseni vahvistui. Kollegani kauhisteli työni laajuutta: teorioiden ja menetelmien määrää, mutta hän ymmärsi kuitenkin kantani ja suunnitelmani miksi näin teen. Koin suurena rikkaute-
na hyödyntää työkavereideni ammattitaitoja ja tietämystä työn suunnittelussa, arvioinnissa ja toteutuksessa.

Keskustelu ohjaavan opettajan kanssa oli myös hedelmällinen, tunsin että sain kovasti tukea ajatuksilleni. Olin valmistautunut siihen, että sieltä tulisi hyvinkin kriittisiä kommentteja ja että nämä ajatukset sekoittaisivat omat suunnitelmani. Tapaaminen antoi minulle paljon uskoa siihen, että olen oikeilla jäljillä ja toimintani on paras tapa selvittää omaa ammatillisuuttani. Ohjaava opettaja antoi hyvin ohjeita kuinka minun tulee jatkaa ja mihin tulee perehtyä seuraavaksi: metodologiaan ja triangulaatioon. Alkuun koin, ettei metodologia osuutta tarvita toiminnallisessa opinnäytetyössä ja siksi jätin sen kokonaan käsittelemättä. Kuitenkin ohjaavan opettajan ohjeistamana tutustuin aiheeseen ja se tuntui aluksi haasteelliselta ymmärtää. Kun sain metodologia osuuden tehtyä opinnäytetyöhöni, niin se avasi silmiäni siihen, että mitä oikeastaan olen koko työssä teke-

mässä ja miksi. Metodologian teoriaan perehtyminen antoi minulle näkemyksen tutkimuksesta ja tutkimuksellisuuden tärkeydestä. Jos olisin toteuttanut työni ilman omaa ymmärrystä metodologiasta, olisi työkin varmasti jäänyt pinnallisemmaksi kuvaukseksi: tutkiva ote ja kriittinenkin ajattelu olisi jäänyt varmasti vähemmälle.

Valmistauduin toteutukseen kartoittamalla ketä lapsia olisi paikalla, ja miten heitä olisi hyvä lähestyä. Jännitys tuntui ja mietin kaikkien pientenkin asioiden kanssa. Etsin sanoja, joita olisi hyvä käyttää, ja mietin miten tulee toimia, etten rajoittaisi lasten ideoita. Valmistauduin tuokioon keräämällä erilaisia kuvia, piirrettyjä, valokuvia ja maalauksia joita tulen toiminnassani käyttämään. Latasin myös kamerat ja huolehdin, että osaan niitä käyttää. Saavuin päiväkodille normaali aikaan ja aamulla kerroin työkavereilleni tarkemmin mitä tulisin tänään tekemään. Aamupalan jälkeen kokoonnuimme tutusti penkeille, jossa kävimme päiväjärjestyksen läpi normaalisti. Tämän jälkeen pyysin lapset matolle piiriin istumaan, ajattelin että näin tuokio näyttäytyisi lapsillekin enemmän tasa-vertaiselta. Jännitin kovasti kuinka lasten kesken syntyisi keskustelua aiheesta. Kerroin projektistani ja osallistumisvapaudesta. En tiedä ymmärsivätkö he kuitenkaan sitä, koska kaikki jäivät huoneeseen ja osallistuvat. Ideoita ei paljoa tullut, mutta kaikki ainakin innostuivat, kun kuulivat, että saavat itse kuvata.

Ensimmäisellä tuokiolla teimme tehtävän, jossa piti valita mielenkiintoinen kuva, ja perustella kuva valinta. Kuvan valinta oli lapsille helppo. Keskustelua ei niistä juuri syntynyt, mutta jokainen lapsi osasi mielestäni perustella kuvavalintansa. Seuraavalla tuokiolla päätin jakaa lapset pienempiin ryhmiin, jotta keskustelua syntyisi enemmän. Silloinkin keskustelu jäi kuitenkin vähäiseksi. Näiden toimintatuokion jälkeen tuli hieman huoli opinnäytetyön onnistumisesta. Minusta tuntui, etten saa lapsista irti oikein mitään. Yhden yön mietin pitkään mitä vaihtoehtoja minulla on. Mietin miten saan lapset avautumaan. Tiesin, että seuraavana päivänä päiväkodissa on verbaalisesti taitava lapsi, niin-pä päätin, että sadutan häntä ja muutamaa muuta lasta yhdessä muun toiminnan ohella. Kerroin työkavereille huoleni, he joustivat ja antoivat minun toteuttaa ideaani. Niinpä pidin tuokion kolmen lapsen kanssa.

Tuokion tavoitteena oli yhdistää mediahahmo ja satu. Tavoitteena oli, että lapset kertoisivat ja keskustelisivat yhdessä hahmoistaan. Toivoin, että saduttamalla syntyisi yhdistävä satu niistä. Aluksi lapset saivat valita väritystehtävän. He värityivät niitä samalla,

kun kertoivat hahmostaan. Lopulta he saivat sadunkin syntymään. Satu yhdisti heitä, ja se lähti myös elämään heidän leikeissään päiväunien jälkeen.

Kuva 1. Sylvi ja Silja

Sylvi- vesivoima:

"Antaa vettä niille kellä ei ole, ruttusille vanhoille mummoille."

"Kiltti"

"Tappaa vihollisia, varkaita jotka varastavat ruokaa, tavaraa ja kultaa"

"Asuu pienessä sinisessä mökissä, kaupungissa"

"Lempiväri liila"

Silja – Salamavoima:

"Taistelee pahiksia vastaan, varkaita jotka varastavat mekkoja ja koruja"

"Heittää käden eteen niin salama lähtee"

"Se antaa mummoille voimaa, että ne saa ostaa ruokaa"

"Voi antaa myös salamalla ruokaa"

"Asuu sinisessä pikku mökissä, kaupunki metsässä"

"Olipa kerran Monster Hight, jotka olivat kävelyllä. Sitten he tapasivat lapsia joilla ei ollut äitejä ja isiä. Sitten Monster High alkoivat pukea lapsia hienoihin vaatteisiin, koska heillä itselläki oli. Sitten ne kuuli mu

siikkia ja ne meni sinne bileisiin. Sitten ne meni käymään serkun tykönä. He olivat parhaita kavereita. Lapset jäi yksin kotiin ja he rikkoivat ikkunan vasaralla. Koska heillä tuli ikävä niitä niin ne karkasivat. Siskokset huolestui ja ne alko etsiä lapsia. Sitten ne halusivat että ne tulisivat kotiin. Ja ne huusivat niin kovaa kuin pystyivät. He halusivat etteivät ne enää karkaisi ja juoksisi pakoon.

Simpsonit tulivat Monster Highlle kylään. Sitten lapset alkoivat soittamaan ensin trumpettia, toinen huuliharppua, toinen ksylofonia ja toinen rumpua ja viimeinen soittikin kitaraa. Sitten lapset näkivät oravia. Ne räökkäsivät ja kiusasivat vedessä ja sitten ne tulivat takaisin kotiin ja näyttivät niitä siskoille. Ne sanoi ettei saisi enää räkkätä eläimiä ne ovat kilttejä ”Ei niitä saisi räkkätä, ne ovat ihan ystävällisiä” He veivät lapset päiväkotiin aj menivät kouluun. Wulf tuli kouluun ja koko koulu paloi. Sitten Sylvi, joka sammutti tulipalon vesivoimallaan. Sitten kaikki sai tietää, että Sylvi oli ihmisten suojelija. Sylvi tuhosi kaikki ja otti koko koulun omakseen. Sitten he jättivät lapset kadulle ja lapset löysivät äidit ja isät ja alkoivat soittamaan musiikkia, trumpettia ja ksylofonia. Monster High pukivat uudet vaatteet ja menivät bileisiinsä.”

Tämän tuokion jälkeen minulle tuli tunne siitä, että olen onnistunut opinnäytetyössäni. Tiesin, että olin saanut oikeasti työhöni, jotain materiaalia, tai olin saanut sitä, mitä itse työltäni hain. Tämä tyytyväisyyden tunne laittoi minut ajattelemaan sitä, että toiminko lapsilähtöisesti, jos olen tyytyväinen siihen, että saan lapset tekemään sitä mitä odotin? Tietenkin olin tyytyväinen tähän satuun sekä kaikkiin muihinkin. Tyytyväisyys johtui siitä, että tämä tuokio oli ensimmäinen, kun sain lapset keskustelemaan ja kertomaan enemmän sadussa seikkailevista hahmosta. Nämä hahmot seikkailivat myös leikeissä, johon kaikki lapset osallistuivat.

Halloween juhlat ja lasten kuvaus onnistui yli odotusten. Lapset olivat mielissään ja yllättävän rauhallisia koko päivän erilaisesta toiminnasta huolimatta. Kenties tähän vaikutti se, että lapset olivat itse saaneet suunnitella juhlan ohjelmaa ja leikkejä. Voimauttavan valokuvauksen ideologia on haasteellista toteuttaa lasten kanssa, koska esimerkiksi symbolien käyttö ja tunnelmaan vaikuttaminen on lapsille vaikeaa. Kuvaukset toteutettiin lapsen toiveiden mukaan, ja lapset saivat itse valita minkä kuvan haluaa kehystää. Kaikki lasten valitsevat kuvat olivat iloisia ja suoraan kameraan katsovia, ihania kuvia.

Lasten palaute projektista oli positiivista, he olivat iloisia, tyytyväisiä ja hyvin ylpeitä kuvistaan ja saduistaan.

Loppu rutistuksessa, analysointia tehdessä tuntui, että aika loppuu kesken. Opinnäytetyötä lukiessani ja muokatessani löysin aina jotain uutta mitä voisin ja haluaisin liittää työhöni. Vaikka tykkään toimia paineen alla, koska silloin rutistettua itsestäni kaiken parhaiten irti, niin nyt tuntui, että aikataulu oli hieman liian tiukka. En ollut jättänyt sarkymä varaa aikatauluuni, vaikka perheellisenä, kolmen lapsen äitinä, pitäisi tietää ja osata varautua mahdollisiin yllätyksiin ja aikataulu muutoksiin.

Omat lapset ovat kyllä olleet ihanan ymmärtäviä äidin opiskelujen suhteen, iso kiitos heille! He ovat antaneet minulle rauhaa tehdä. He ovat malttaneet odotella vastauksia tai apuja omiin läksyihin, kun olen uppoutunut opinnäytetyöhöni.

Tämän prosessin aikana olen pohtinut paljon toimintaani ja omaa ammatillisuuttani. Tämä työ on ollut minulle ammatillinen kasvunpaikka.

3 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA JA VARHAISKASVATUS

Sosiaalipedagogiikka sopii hyvin varhaiskasvatuksen teoreettiseksi perustaksi. Sosiaalipedagogiikka ymmärretään erityisesti lapsuuden ja nuoruuden ajan hyvinvoinnin tukemisen oppina. Sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan perusongelma koskee keskeisesti yhteiskuntaan integroitumista, yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Tämä yksilön ja yhteisön välisen suhteen kehittyminen on myös varhaiskasvatuksen keskeisimpiä kysymyksiä. Varhaiskasvatus tarjoaa sosiaalipedagogiselle toiminnalle laajan toimintakentän, koska sen piirissä on mahdollista toteuttaa rinnakkain sosiaalipedagogiikan molempia kasvatustehtäviä: yksilön sosialisointia tukemista ja toiseksi sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisemistä sekä ihmisten tarpeista ja hyvinvoinnista huolehtimista. Sosiaalipedagogiselle kasvatustyölle sopivia menetelmiä ovat erilaiset toiminnalliset, elämykselliset ja osallistavat menetelmät, ryhmätyö ja yhteisökasvatus niiden joukossa. Perusta ajattelulle on kuitenkin sosialisointia ymmärtäminen persoonan tukemisena ja toisaalta aidon yhteistyön kehittymisenä. Yksilön ja yhteisön suhde on sosiaalipedagogiikassa keskeistä, koska ihminen kasvaa aidoksi persoonaksi vain yhdessä toisten kanssa. (Karila & Kinos & Virtanen 2001, 112-113, 130-134)

Opinnäytetyöni toiminnalliseen osuuteen kuului toimintaa: valokuvausta, väritystehtäviä, tutkimista sekä elämyksiä: näyttelemistä ja juhlimista. Käytin toimiessani ryhmä-, pari- ja yksilötyöskentelyä. Otin opinnäytetyön toteutuksen lähtökohdaksi mahdollistaa kaikkien lasten osallisuuden, niinpä pyysin luvat osallistua kaikilta ”pikku-eskareilta”. Lapset saivat osallistua toimintaan omien halujen mukaan, oleellista oli lapsen oma tahto ja mielenkiinto. Tuokioiden aikana lasten aktiivisuus vaihteli, mutta kukaan ei jäänyt kokonaan osallistumatta. Lasten erityisyys nousi esille toiminnassa. Kielimuuria oli tietenkin vaikea ylittää, mutta se ei tuntunut lapsia häiritsevän. He ottivat esimerkiksi lapsen kädestä pitäen leikkiin mukaan. Toiminnallisissa osuuksissa kaikki lapset koettiin tasavertaisiksi ryhmän jäseniksi. Koen tämän valintani mahdollistaneen aidon osallisuuden.

Hakkaraisen (Hakkarainen 2009, 14-15) mukaan sosiaalipedagogiikan käsitettä on vaikea määritellä yksiselitteisesti, koska siitä on useita erilaisia ihmis- ja ihmiskuntakäsitteisiin, moraalioppeihin, tieteenteoreettisiin suuntauksiin ja aatevirtauksiin perustuvia tulkintoja. Sosiaalipedagogiikka rakentaa tietopohjansa ja perustaa tulkintansa moniin

ihmis-, yhteiskunta-, tiede- ja historiakäsityksiin, joiden yhdistäväksi tekijäksi se tuo pedagogisen viitekehyksen ja ajattelutavan. Sosiaalipedagogiikka voidaan määritellä tavaksi ajatella, mutta sillä on selkeästi myös omat käytännön tavoitteiden päämäärät. Hakkarainen purkaa sosiaalipedagogiikan määrittelyssään sanan kahteen osaan. Pedagogiikan voidaan ajatella tarkoittavan oppia tai taitoa ihmisen kasvatukseen. Kasvattaminen on yksilön kehitykseen vaikuttamista ja pedagogiikassa etsitään mahdollisuuksia ihmisen persoonan monipuoliseen rakentumiseen. Sanalla sosiaalinen hän puolestaan korostaa olevan useita merkityksiä riippuen katsotaanko asiaa yhteiskunnan, yhteisöllisyyden ja ihmisten vuorovaikutuksen vai solidaarisuuden näkökulmasta.

Sosiaalipedagoginen ajattelutapa tulee auttaa käytännön kasvatustyöksi muuttuneena lasta kasvamaan täydeksi persoonaksi: ainutkertaiseksi, korvaamattomaksi, itsenäiseksi valintoihin kykeneväksi. Mielestäni opinnäytetyön toteutuksen avulla lasten kokemus omasta tärkeydestään ja ainutlaatuisuudestaan lisääntyi, koska heille kaikille luotiin tilaa olla, ja heidät hyväksyttiin kaikki sellaisena kuin he ovat ja haluava olla. Kun sosiaalisuus ymmärretään persoonan tukemisena, niin opinnäytetyön toteutuksessa huomioitiin juuri persoonat osana koko yhteisöä, koska kaikki osallistuivat haluaminaan hahmoina ja olivat yhtä merkittävässä roolissa osana ryhmäänsä.

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. (Stakes 2005, 11-13) Päivähoidon lisäksi varhaiskasvatusta toteuttavat myös seurakunnat, urheiluseurat, taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset sekä erilaiset yhdistykset ja järjestöt. Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Vuorovaikutusta lapsen arjessa todentaa kohtaamiset fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen ympäristön kanssa. Yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys. Yhteiskunnallisesti järjestetyn varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen oppimista ja hyvinvointia. Jotta nämä tavoitteet toteutuisivat, tarvitaan lasten huoltajien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä. (Alila & Parrila 2011, 5)

Yhteistyö kodin ja päiväkodin välillä, eli kasvatuskumppanuus, on oleellista

varhaiskasvatuksessa, koska lapsen hyvinvoinnin kannalta on merkityksellistä, että lapsen elämässä olevat aikuiset tekevät kiinteää yhteistyötä. Kasvatuskumppanuus toteutui opinnäytetyössäni, kun toimiin yhdessä työkavereiden ja vanhempien kanssa. Työkaverini auttoivat minua toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja pohdinnoissa. Vanhempien kanssa keskustelin esimerkiksi projektin toteutuksesta, menetelmistä, lapsien osallistumisesta ja lupa asioista. Vanhempien kanssa käydyistä keskusteluista ilmeni myös lasten halu ja into valokuvausta sekä sadutusta kohtaan. Vanhempien kanssa yhteistyö jäi kuitenkin aika vähäiseksi, enkä ehkä osannut sitä huomioida tarpeeksi toiminnassani. Jos minulla olisi ollut kokemusta enemmän, olisin varmasti osannut hyödyntää paremmin yhteistyökumppaneiden tietoja ja taitoja työn toteutuksessa.

Syksyllä 2003 valmistuivat valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet, joka toimii varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä. Yhdessä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kanssa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat valtakunnallisesti lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden. (Stakes 2005, 7-8) Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen perusteiden tarkoituksena on muun muassa edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda osaltaan edellytykset varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Varhaiskasvatuksen pedagogisia tavoitteita ja keskustelua ohjaavat erilaiset yhteiskunnalliset painotukset ja intressit. Yhteiskunnalla on halu kasvattaa kansalaisista ammattitaitoisia työntekijöitä, jotka toteuttavat elinikäisen oppimisen mallia ja mukautuvat myös yhteiskunnan muutoksiin sujuvasti. Aiemmin on painotettu varhaiskasvatuksen alueella sisältöä ja tiedollisia taitoja, mutta viime aikoina on nostettu keskusteluun myös yhteisöllisyys ja sosiaalisten taitojen merkitys varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteutukselle on jätetty varsin väljät raamit. Valtakunnallisten linjausten ohjausvoima punnitaan kuntien ja päiväkotien sisällöllisissä painotuksissa ja valinnoissa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 10-11)

Varhaiskasvatuksen ensisijainen tavoite on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun lapsi voi hyvin, hänellä on mahdollisimman hyvät kasvun, oppimisen ja kehittymisen edellytykset. Kun lapsi on kiinnostunut ympäristöstään, hän voi suunnata energiansa leikkiin, oppimiseen ja arjen toimiin itselleen sopivin haastein. (Stakes 2005, 15) Näen varhaiskasvatuksen kentän mielenkiintoisena ja antoisana alueena toimia. Opinäytetyöni ohjenuoran luo varhaiskasvatussuunnitelma, jonka pohjilta rakensin työni

merkityksen ja tarkoituksen. Pyrin toteuttamaan yksinkertaisen ja kokonaisvaltaisen toiminnan lapsien kanssa.

Opinnäytetyöni oli toteutukseltaan pelkistetty ja yksinkertainen. Tuokiot olivat toteutukseltaan toisaalta pitkiä. Jokaisella kerralla oli mukana jotain tuttua edelliseltä kerralta. Palasin tuokioilla edellisiin aiheisiin ja keskusteluihin, jotta lapset muistaisivat ja ehkä tätä kautta voisivat myös ideoida enemmän. Jokaisella tuokiolla katselimme kuvia, ja lapset saivat aina valita jonkin kuvan kuvaamaan sen hetkistä oloaan. Tavoitteena oli tunnistaa oma tunnetila, kuitenkin millään tavalla rajoittamatta valintaa ja sen perusteluja. Tällä tavalla sain lapset kertomaan jotain itsestään ja samalla kuuntelemaan ja arvostamaan toisten lasten perusteluja ja mielipiteitä. Näin sain lapset kiinnittämään huomiota, siihen että jokaisen lapsen mielipide ja kokemus on tärkeä.

Ensimmäisellä toimintatuokiolla pyysin lapsia valitsemaan ja perustelemaan kuva valintansa. Lasten piti valita mielenkiintoinen ja iloinen kuva. Otin itse myös yhden kuvan malliksi ja perustelin sitten muille valintani. Tässä vaiheessa lapsilla oli varmasti mielessä edellinen mediahahmo keskustelu ja Halloween teema, koska yli puolet lapsista valitsi kuvan lapsesta pukeutuneena naamiaisasuun. Silloin kuvan valinnan perusteena oli se, että itsekin haluaisi pukeutua samoin. Toisaalta mielenkiintoisia valintoja oli myös jääveistos, koska lapsi kertoi pitävänsä talvesta ja odotti kovasti koska pääsee tekemään lumilinnuja. Kaksi lasta olisi halunnut ottaa kuvan jossa oli ihminen ja dinosaur, koska se oli niin hieno. Yhtenäistä kuitenkin kaikissa kuvissa oli tunnelma, ja se oli rauhallinen ja seesteinen. Toisella tuokiolla lapset valitsivat kuvia eri perustein, pelottava, surullinen, turvallinen ja ärsyttävä. Kuvia valitessaan ja pienryhmässä toimiessaan kyselin lasten mielipiteitä kuvasta tarkemmin. Moni kuva ei vastannut mielestäni sitä mitä itse kuvassa näin. Kuitenkin lapsi osasi perustella oman kuvansa valinnan, omilla kokemuksillaan ja tuntemuksillaan. Hampaita irvistävä koira oli turvallinen, koska

”Se suojelee meitä. Tykkään koirista, meillä on kotonakin”

Koin tärkeäksi antaa lapsille tunteen, että kuvan valinta ja perustelu olivat oikeita ja tärkeitä.

Viimeisellä kerralla keskustelimme ja muistelimme mitä kaikkea olimme toimintatuokioilla tehneet ja keskustelleet. Lapset muistivat tuokiot hyvin, heidän

mielestään ne olivat olleet kivoja ja helppoja. Lapset valitsivat samojen kuvien joukosta vielä yhden kuvan mikä heidän mielestään kuvasi tuokioitamme. Moni lapsi valitsi kuvien joukosta naamiaisasuun pukeutuneen lapsen, mikä varmasti kuvasti sitä että päällimmäisenä heidän mielessään edelleen oli onnistuneet Halloween juhlat. Viimeisellä kerralla myös ihastelimme ottamiamme kuvia, ja kaikki saivat kertoa toisilleen jotain hahmostaan. Tunnelma oli hyvin iloinen ja vapautunut. Lapset kehystivät kuvat valitsemalleen paperille ja sen jälkeen laitoimme kuvat esille päiväkodin seinälle. Yksi lapsista ei kuitenkaan halunnut kehystää kuvaansa eikä myöskään halunnut laittaa sitä seinälle esille. Seinälle myös laitettiin lasten kertomat sadut sen jälkeen, kun olin lukenut ne. Lopulta lapset saivat kuvat ja sadut kotiinsa.

Varhaiskasvatuksen toteuttajilla on vapaus ja mahdollisuus kokeilla eri menetelmiä ja ideologioita, jonka mukaan toimia. Pedagogisesti pidin tärkeänä, että toiminta tuokioilla on selkeä runko, tavoite ja pelisäännöt, mitkä käydään yhdessä lapsien kanssa läpi. Tuokiot toistuivat samalla tavalla joka kerta. Tuokiot aloitettiin keskustelulla ja kuvien tarkastelulla. Tuokiot lopetettiin rentoutumalla kuuntelemaan lastenelokuva musiikkeja. Oleellista joka kokoontumiskerralla on kuulla ja huomioda lasten ideoita, toiveita ja tarinoita. Kuuntelun lisäksi minun oli pystyttävä muuttamaan toimintasuunnitelmaani, jos niin oli tarvetta. Toiminnanohjaajana minun piti kokoajan huolehtia ajankäytöstä ja aiheessa pysymisestä, jotta tuokioin toiminnan tavoitteet saatiin käytyä läpi. Tuokiot olivat aika pitkiä, koska toimintakertoja oli niin vähän ja minulla oli halu kokeilla ja toteuttaa mahdollisimman paljon. Pohdin ja analysoin tuokioiden ja päivien toteutusta ja onnistumista: saavutinko tavoitetta sekä kuinka innostuneita osallistuvat lapset olivat. Näiden kokemusten pohjalta muutin myös toimintasuunnitelmaani esimerkiksi toteutin pienen toiminta tuokion sadun ja sankarihahmon yhdistämisestä vain muutaman lapsen kanssa.

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelma toimintani lähtökohtana

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää painottaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat yksittäisten kasvatus- ja sisältötavoitteiden yläpuolelle sijoittuvat kokoavat kasvatuspäämäärät. Kolme kasvatuspäämäärää viitoittavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyt-

täytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisessä oleellista on kunnioittaa jokaisen lapsen yksilöllisyyttä. Sillä luodaan perusta sille, että kukin lapsi voi toimia ja kehittyä omana ainutlaatuisena persoonallisuutenaan. Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen tarkoittaa kasvatuspäämääränä sitä, että jokainen lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja välittämään toisista. Lapsi suhtautuu myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Kun lapsen perustarpeista huolehditaan ja hän kokee, että häntä arvostetaan, hänet hyväksytään omana itsenään, hän tulee kuulluksi ja nähdyksi. Näin hän saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. (Stakes, 2005, 11-15)

Varhaiskasvatuksen yhtenä päämääränä on henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, eli lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen. Tämä toteutui opinnäytetyössäni, kun lapset saivat toimia omina itsenään, ilman painostusta ja vaatimusta osallistumiseen ja tekemiseen. Tässä näkyy myös lapsen oma tahto, mikä puolestaan viittaa osallisuuden teoriaan. Yksilöllisyyttä on helppo kunnioittaa, antamalla lapselle myös tilaa toimia haluamallaan tavalla tietyissä arjen raameissa. Se että esimerkiksi annoin tilaa, hitaasti lämpenevälle ja epäilevälle lapselle, olla osallistumatta tai valita osallistumisen panoksen toimintaan nostaa esille ymmärryksen yksilöllisyyden kunnioittamisesta.

Varhaiskasvatuksensuunnitelma eroaa esimerkiksi opetuksen suunnitelmista. Opetussuunnitelmissa on tarkasti määritelty kuinka ja mitä asianomaisten tulee oppia vuoden aikana. Varhaiskasvatukselle on määritelmät varsin väljät, esiin ei nouse yksiselitteisesti mitä taitoja ja arvoja tulee työssä näkyä. Nämä arvot ja yksilölliset kohtaamiset ovat olennaisen tärkeitä juuri lapsen kannalta. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen käytännössä on haasteellista ja pitkäjänteistä työtä, koska kasvu ja oppiminen on hyvin yksilöllistä, kokonaisvaltaista ja moniulotteisia. Perusturvallisuudesta on kaikkien helppo huolehtia, mutta pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kasvatustyö, lasten huomioiminen, näkeminen ja kuuleminen ovat mielestäni haasteita päivähoidon arjessa. Omasta lapsuudestani muistan omakohtaisia tunteita, tilanteita ja tapahtumia päiväkodissa. Siksi uskon, että jo täällä alulle laitettu kasvatustyö: arvot, kokemukset hyväksynnästä, toisten huomioon ottaminen yms. teot ja tavat heijastuvat hyvin pitkälle lasten elämässä.

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan leikkiminen, tutkiminen, liikkuminen ja eri taitteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen sekä kokeminen ovat ominaisia tapoja lapselle toi-

mia ja ajatella. Toimittaessa lapselle luontaisella tavalla vahvistetaan hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä silloin myös lisätään hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Kun lapsi toimii itselleen mielekkäällä tavalla, hän myös ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Kun kasvattaja keskustele ja havainnoi lasten toimintaa syntyy hänelle kanava lasten ajatteluun ja maailmaan. (Ruokonen & Rusanen & Välimäki, 2009, 3-4)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa keskeiset sisältöalueet hahmotetaan orientaatioina. Niitä ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Tavoitteena on, että näiden kautta lapselle avautuu vähitellen inhimillisen ymmärryksen, tiedon ja kokemuksen monimuotoista kirjoa ja prosesseja. Sisällölliset orientaatiot tulee ilmentyä harkitusti sulautettuna kaikkeen toimintaan. Opinnäytetyössäni suurimmassa roolissa on esteettinen orientaatio. Orientaatio on laaja ja monitahoinen, ja se avautuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen, kuvittelun ja intuition avulla. Orientaation kohteista ja kohteisiin lapsille syntyy esimerkiksi kauneuden, rytmin, ilon kautta omakohtaisia aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia. Tätä kautta lapsen arvostukset, asennoituminen ja näkemykset hahmottuvat. (Ruokonen & Rusanen & Välimäki, 2009, 3-4) Suunnittelussa tulee ottaa huomioon kaikki orientaatiot, opinnäytetyöhönkin on upotettu useita orientaatioita, kuten matemaattista ja luonnontieteellistä orientaatiota, esimerkiksi toimintatuokioilla laskettiin kuvia ja osallistujien määriä sekä tutkittiin luontoa ja todellisuutta.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja kaupungin arvojen pohjalta Kemian varhaiskasvatuksen arvoiksi on valittu lapsuus, turvallisuus, oikeudenmukaisuus ja asiakaslähtöisyys. Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena Kemissä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä hyvään sekä tasapainoiseen elämään. Kemian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa nähdään, että lapsuudessa luodaan pohja läpi elämän jatkuvalle oppimiselle, sosiaalisille taidoille ja itsetunnolle. (Aalto & Anttonen & Henttinen & Jaakkola & Lammi & Malinen & Perkiö & Rintala & Tarkiainen & Valta & Virsu 2011, 2-3) Kemian varhaiskasvatuksen laatukäsikirjassa kasvatus nähdään tietoisena toimintana ja se edellyttää keskustelua lapselle hyvästä kasvatuksesta ja kasvatusmenetelmistä. Laatua varhaiskasvatuksessa rakennetaan arjessa toimimalla. Aikuisen läsnäolo koetaan varhaiskasvatuksessa on tärkeäksi, koska aikuinen voi antaa lapselle tunteen, että hänet huomataan. (Aalto & Anttonen & Henttinen & Hyvärinen & Jaakkola & Koskela & Malinen & Perkiö 2008, 5-8) Takajärven päiväkodin arvoja ovat: turvallisuus, aito välittäminen, itsensä sekä toisen arvostaminen ja kunnioittaminen sekä yhteistyökyky. Siellä

nähdään, että ilo, innostus, leikkisyys, uteliaisuus, hyväksyntä, arvostus, kunnioitus, empatia, rakkaus ja hyvä tahto tukevat lasta opintiellä. Tärkeänä pidetään myös itsensä ilmaisua, omien ja toisten tunteiden tunnistamista ja nimeämistä sekä tunteiden ja tekojen erottelukykä. Nähdään, että ne mahdollistavat lapselle vahvemman itsetunnon kehittymisen. (Takajärven päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012, 3,5)

Lasten päivähoito ryhmässä perusarjen hoito ja huolenpito vievät suuren osan ajasta ja yksilöllinen huomioiminen helposti jää taka-alalle. Perushoito on tietenkin tärkeää ja se on perusta hyvälle luottamussuhteelle lapsen ja hoitajan välillä, mutta siellä tarvitaan myös yksilöllistä huomioimistakin. Opinnäytetyön valokuvaus ja sadutus hetkellä lapsi sai osakseen ihailevia katseita ja yksilöllistä huomiota. Harjun (Harju 2009, 230) mukaan valokuvaus on yksi keino lapselle ilmaista itseään sanojen kanssa tai ilman. Valokuvauksella voi myös lisätä lapsen luovuutta, joka taas vahvistaa lasten itsetuntoa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille, että aikuisella on suuri rooli lapsen huomioimisessa, koska hän voi antaa lapselle tärkeyden tunteen. Mielestäni tämä toteutui hyvin opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa sillä tärkeyden tunne näkyi lapsen katseessa ja olemuksessa. Pidin tärkeänä, että kuuntelin lasten asioitaan ja pidin niitä tärkeinä sekä mielenkiintoisina. Vaikka toimintani lähtökohtana oli lapsien kohtaaminen ja kuuntelu, ja pyrin sen mahdollistamaan monella tavalla, niin koin haasteelliseksi sen isoissa ryhmissä. Silloin itselle tuli myös riittämättömyyden tunne. Oli kuitenkin ihana huomata, että myös hiljaisemmat ja syrjäänkin vetäytyvät lapset uskalsivat tulla nykäisemään minua hihasta.

Sadutuksen avulla sain annettua jokaiselle lapselle hetken aikaa. Lapsia ei oltu sadutettu pitkään aikaan, eikä toisia ollut sadutettu koskaan ennen. Sadutus hetket olivat onnistuneita ja lasten silmistä näki myös ilon ja ylpeyden. Lapset kokivat tilanteen varmasti levolliseksi ja omikseen, koska sadutus onnistui. Muutaman kerran lapset tulivatkin itse ilmoittamaan, että haluaisivat nyt kertoa sadun. Nämä tilanteet onnistuivat myös käyttämään hyväksi. Luin kaikkien lasten kertomat sadut jollain toisella tuokiolla kaikille, koska lapsetkin niin toivoivat. Lapset malttoivat kuunnella toisten satuja hyvin. Kun olin lukenut yhden lasten kertoman sadun, sadun kertojat halusivat alkaa näyttämään satua. Alkuun he tarvitsivat hieman ohjausta. Sadun rooli jaot onnistuivat mahtavasti, ja toisen kerran näin tehtäessä kaikille paikalla oleville lapsille löytyikin satuun sopiva rooli. Näyttelemineen lähti käyntiin muutaman virkkeen avulla, jotka luin ääneen. Sen jälkeen näytelmä muuttui leikiksi, jota lapset leikkivät syvällä intensiteetillä. Sitä oli

kasvattajana todella mahtava seurata. Tarina seurasi hyvin pitkälti kirjoitettua satua, mutta sitä leikkiessä ja uusien roolienkin myötä satu rikastui paljon. Lapset olivat hyvin tyytyväisiä omaan rooliinsa ja osaansa leikissä. Ryhmässä on muutama vahva lapsi, jolla on mielikuvitusta ja neuvottelutaitoja, näiden avulla leikki sujuu ja onnistuu kaikkien kohdalla. Ilman tämän lapsen osallistumista leikki ei olisi varmaankaan onnistunut näin helposti ja pitkään.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman ja Kemin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan leikkiä ja leikin tuomia mahdollisuuksia kasvuun. Sadutus tilanteesta lähtenyt leikin toteutumien todistaa, että suunnittelemani toiminta tuki ja rikastutti lasten arkea. Toimintani pohjalta syntyi uusi leikki, mihin kaikki lapset pystyivät osallistumaan, ja siinä huomioitiin kaikki. Näin ollen lapset myös toteuttivat sosiaalipedagogiikan ajatusta yhdessä toimimisesta. Leikin avulla myös näin, että varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärä toisten huomioon ottamisessa toteutui. Toisaalta ilo, onnistuminen ja leikkiminen yhdessä oli hyvin lapsilähtöistä ja mahdollisti osallisuuden tunteen kaikille, koska kaikille löytyi oma rooli leikissä, näytelmässä. Tähän toimintaan minun ei tarvinnut kasvattajana edes suuresti osallistua eikä ohjata. Olin kuitenkin läsnä, kiinnostunut ja tavoitettavissa tarpeen mukaan.

3.2 Sosiaalipedagogiikka osallisuuden taustalla

Hakkaraisen (Hakkarainen 2009, 14-15) mukaan oleellista sosiaalipedagogiikassa on, huono-osaisten auttaminen, syrjäytymisen ehkäisy ja lievittäminen sekä yhteiskuntaan integroimisen näkökulma. Hakkarainen korostaa sosiaalipedagogiikassa merkitykselliseksi sekä yksilön että yhteisön näkökulmat ihmisen kasvattamiseen ja kehittymiseen, sekä kiinnittymisen yhteiskunnan toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin. Pedagoginen vaikuttaminen tapahtuu hänen mukaansa ensisijaisesti yhteisössä ja yhteisöjen kautta, kiinnittäen huomiota näiden vuorovaikutussuhteiden laatuun. Vuorovaikutuksessa toisiin ihmiset rakentavat identiteettiään, ylläpitävät elämänlaatuaan ja saavuttavat elämässä tarvittavia valmiuksia. Eirtolan (Eirtola 2007, 3-4, 24-25) mukaan sosiaalityötä koskevissa tutkimuksissa puhutaan sosiokulttuurisesta työstä ja sosiaalipedagogiikassa sosiokulttuurisesta innostamisesta. Niissä yhdistyvät kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen toiminta. Sosiokulttuurinen innostaminen lähtee siitä, että sen avulla herkistetään ja motivoidaan ihmisiä osallistumaan. Esimerkiksi taide työvälineenä antaa yhteisölle sosiaa-

lista, kulttuurista sekä taloudellista pääomaa. Sosiaalisena pääomana taide lisää yhteisön kiinteyttä, ja sosiaalinen pääoma linkittyy hyvinvointiin sekä yksilön että yhteiskunnan tasoilla. Mitä enemmän sosiaalista pääomaa on, sitä tyytyväisempiä ja terveempiä ovat yhteisön jäsenet. Opinnäytetyöni oli luovaa toimintaa ja uskon, että se lisäsi myös lasten sosiaalista pääomaa. Koko ryhmän osallistaminen nosti ryhmässä yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toiminnan jälkeen esimerkiksi uusia lapsia haluttiin mukaan leikkiin, vaikka he oli ennen jäänyt leikkien ulkopuolelle.

Toteutin opinnäytetyöni kaikille ”pikku-eskareille” jolloin koko ryhmä kiintyi ja vahvistui. Sen pystyi havainnoimaan lasten toiminnassa, jolloin ketään ei jätetty toimintojen ulkopuolelle, vaikka esimerkiksi yhteistä keiltä ei ollutkaan. Yhdenkään lapsen kohdalla ei voida vielä puhua syrjäytymisestä, mutta ulkopuolisuuden tunteesta voidaan kuitenkin puhua. Lapsen ollessa erilainen, hän myös jää, ikävä kyllä, jo päiväkodissakin helposti yksin, jos häntä ja muita ryhmän jäseniä ei ohjata ottamaan huomioon kaikkia tasavertaisesti. Näitä ryhmän yhteisiä tilanteita oli kuitenkin tuokioiden ja muunkin leikin aikana useampia, että kukaan ei ryhmän jäsenistä jäänyt yksin, niin voin sanoa sosiaalipedagogisen ideologian toteutuneeni toiminnassani. Suunnittelemani ja toteutukseni sai lapset innostumaan ja motivoitumaan tekemisestä, jolloin sosiokulttuurisen toiminnan merkit täyttyivät. Ryhmästä tuli kiinteämpi ja lapset olivat tyytyväisiä toimintaani. Kuitenkin toimintani lyhyt kestoisuuden vuoksi en voi perustellusti osoittaa, että oma toimintani olisi vaikuttanut suoranaisesti lasten toimintaan ja kokemuksiin ryhmänä olemisesta. Koen, kuitenkin että omalla toiminnallani on ollut vaikutusta ryhmäytymiseen ja osallisuuden tunteeseen.

Osallisuuden määrittelyssä on syytä erottaa toisistaan osallisuus ja osallistuminen, sillä niistä puhutaan usein samassa merkityksessä. Osallisuus ei ole vain osallistumista toimintaan, vaan osallisuudessa on tärkeää se, että yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa siihen toimintaan, johon hän kulloinkin osallistuu. (Jokimies 2013, 12) Lasten osallisuuden perustana on vuorovaikutus ja kommunikaatio, mikä alkaa varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välillä. Hyvässä vuorovaikutuksessa lapsi oppii vähitellen, että hänellä on mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa asioihin. Osallisuuden tunne vahvistuu, kun lapset kokevat, että heidän mielipiteellään on vaikutusta asioihin. Heidä kuullaan ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon. Osallisuuden käsitteeseen liittyy lapsen ja aikuisen välinen vastavuoroinen vuoropuhelu, dialogi, keskinäinen kunnioitus ja toinen toisiltaan oppiminen. Tässä vuorovaikutuksessa lapsilla on

mahdollisuus oppia, miten heidän näkemyksensä otetaan huomioon ja miten he voivat vaikuttaa niihin prosesseihin, joihin ovat osallisena. (Sosiaaliportti 2013) Osallisuudessa tulee aina olla mukana lapsen omasta toiminnasta tai ideasta peräisin olevaa ainesta (Jokimies 2013, 13). Osallisuutta ja vaikuttamista päivähoitossa voi tehdä pienilläkin asioilla, eikä lasten toiveet useinkaan ole kovin mahdottomia.

”Voidaanko lukee tää mun satu sitten iltapäivällä”,

*”Saadaanko me keppi-hevoset, ku me leikittäis sitä mun satuu niistä
Monster Highsta”,*

”Voinko kuvata nyt?”

Näiden pienien toiveiden toteutuksen myötä, uskon myös, että lapset alkavat näkemään, että hekin voivat vaikuttaa omaan arkeensa. Täytyy vaan lähestyä aikuisia ja uskaltaa ehdottaa.

Lasten osallisuudesta puhuttaessa esille nousee usein myös lapsilähtöisyyden käsite. Tämä saattaa johtua siitä, että lasten osallisuutta voidaan pitää lapsilähtöisen pedagogiikan toiminnallisena ilmentymänä. Osallisuus on keino yhdistää lasten ja aikuisten maailmat keskenään. Lasten osallisuuden mahdollistamiseen pyrkivä aikuinen pystyy valtaansa tasapainottamalla kuuntelemaan lasten ajatuksia, kehittämään heidän ideoitaan ja mahdollistamaan heidän toiveitaan. (Jokimies 2013, 9) Se, että aikuinen onnistuu pääsemään lähelle lasta, edes auttaa myös lapsen osallistumista (Akola, 2007, 7-8). Kasvattajan tulee huolehtia myös, että lapset saavat tulla mukaan oman persoonana ja temperamenttinsä mukaan. Yksi lapsi ilmoitti minulle heti alussa, ettei aio osallistua ollenkaan koko toimintaan, eikä ainakaan Halloween juhliin. Annoin hänelle mahdollisuuden poistua tai olla tilassa kuitenkin mukana. Hän jäi ja oli aina läsnä, kuunteli ja toimikin toisinaan innostuneesti, toisinaan puolestaan vetäytyi ja oli sanomatta sanaakaan. Pukeutuminenkin oli hänen mielestään aluksi turhaa. Kuitenkin toisella viikolla hän tuli kuiskaamaan minulle juuri ennen päiväunille menoaan, että aikookin pukeutua juhliin. Tämä lapsen päätös tuntui itsestä tosi hyvältä ja tunnuin onnistuneeni osallisuuden ja lapsen yksilöllisten halujen huomioinnissa. Lapsi osallistui juhliin pukeutuneena ja hymy huulillaan ja kuvaustilannekin oli rauhallinen.

Voimauttava valokuvaus on sosiaalipedagoginen työmenetelmä, mikä tähtää yksilön voimaantumiseen ja eheytymiseen. Sen yhtenä menetelmänä on omakuvatyöskentely,

mitä käytin tässä opinnäytetyössä. Savolainen (Savolainen 2009, 220) tarkoittaa omakuvilla kaikkia ihmisestä itsestään konkreettisesti tai symbolisesti esittäviä valokuvia, joista yksilö tunnistaa jotain olennaista itsestään. Omakuvat näyttävät yksilölle sen, miten hän kokee itsensä, mitä puolia hän haluaa itsessään vahvistaa ja todistaa olemassa olevaksi. Kuvista näkee erilaisia puolia, tunnelmia ja tunteita itsestään, niiden katsominen on osa identiteetin muodostumista. Kuvien katselun tarkoituksena on opetella katsomaan omakuvaa lempeämmin. Omakuvia katsoessa voidaan keskittyä ilmeeseen, tunnelmaan, valoon, katseeseen ja siihen mitä omakuva kertoo minulle itsestäni ja elämästäni. Savolainen (Savolainen 2008, 169-178) jakaa omakuva työskentelyyn liittyvän voimauttavan kasvuprosessin neljään eri vaiheeseen eli peiliin. Ensimmäinen korjaava peili voimauttavassa kuvausprosessissa on kuvaajan rohkaiseva katse. Kuvatuksi tulemisessa on kyse vastavuoroisesta ihmisen katseeseen luottamisesta. Kokemus kuulluksi tulemisesta kuvaustilanteessa rakentaa luottamusta muihin, siihen että toinen ihminen voi olla hänen puolellaan. Seuraava taso hyväksytystä katseesta on kannatteleva palaute, jota voi saada kuvista itselleen merkityksellisiltä ihmisiltä. Kolmas hyväksyvän katseen korjaava peili on julkinen hyväksyntä. Valokuvat osoittivat, että heillä on itse oikeus määritellä, miten muut saavat heitä katsoa. Tärkein ja viimeinen peili voimauttavassa valokuvausprosessissa on lopulta heidän oma hyväksyvä katse. Se saa heidät näkemään, että heidän olemassaolonsa on merkityksellistä ja tuo muille iloa.

Furmanin (Furman 1999, 199, 202) mukaan 5-6 -vuotias on minäkäsityksen suhteen herkässä vaiheessa. Lapsi muokkaa kuvaa itsestään ympäristönsä kautta ja on erittäin altis itseään kohtaan suunnatulle kritiikille. Lapsen tulee saada kokea, että hänen kehonsa hyväksytään sellaisena kuin se on. Kasvattajan suhtautuminen lapseen muokkaa merkittävästi lapsen käsitystä itsestään. Kun lapsen minäkuva on myönteinen, hänellä on myös valmiuksia solmia ystävyyssuhteita ja integroitua sosiaaliseen ympäristöönsä. Terve minäkäsitys luo perustaa myös muiden taitojen oppimisille. Aikuisen ja lapsen yhteinen tekeminen on hyvä tilaisuus antaa lapselle arvostavaa huomiota. Sillä ei ole väliä, onko kyse pitkästä ja suunnitellusta vai spontaanista arjen tuokiosta. Jokaisessa tilanteessa aikuisella on mahdollisuus viestittää hyväksyntää ja arvontoa lapselle. (Harju 2009, 231–232.)

Nykyään lasten maailma on hyvin visuaalinen ja lapset ovat jatkuvasti kuvallisten viestimien äärellä. Televisiot, mainokset, tietokonepelit ja kännykät ovat kaikki osa lasten arkipäivää. Yhä nuoremmat lapset peilaavat itseään median antamien kuvien kautta ja

paineet omasta riittävydestä kasvavat. Kuvallisella viestinnällä on suuri vaikutus minäkäsityksen muodostumisessa. (Savolainen 2004, 36, 137) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan, kun lapsi kokee, että häntä arvostetaan, hänet hyväksytään omana itsenään, sekä hän tulee kuulluksi ja nähdyksi, hän saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. (Stakes 2005, 15)

Keskustelimme ensimmäisellä tuokiolla myös ihanteesta ja sankaruudesta. Kysyin mitä lapset itse haluaisivat olla nyt tai sitten isona. Tässä vaiheessa lapset hieman enemmän miettivät ennen vastaamista. Ensimmäinen vastaus oli:

”Rakennusmies, koska saisi kiikkua korkealla.”

Seuraava lapsi sanoi:

”Supersankari, jolla on punainen viitta ja se pelastaa kaiken.”

Tämän jälkeen ihanteet olivat taruolentoja, teräsmies ja terästyttö olivat myös vahvoilla. Niiltä löytyi myös viitat ja ne lensivät ja taistelivat hyvän puolesta. Moni tyttö kertoi haluavansa olla prinsessa; kaunis ja rikas. Viimeinen lapsi, kertoi haluavansa olla

”Poni, koska niitä hoidetaan ja hän tykkää niistä.”

Näiden kommenttien pohjalta pohdimme hahmojen todellisuutta. Moni hahmo kuitenkin koettiin vielä todellisiksi. Keskustelu oli vähäistä, yksi puhui ja muut kuuntelivat, eikä toisten kommentteihin osattu reagoida, edes minun apukysymyksillä. Koin myös, että lasten vastauksiin vaikutti myös toisten lasten vastaukset. Kun toinen lapsi otti ihante kuvakseen supersankarin, eivät enää muutkaan halunneet olla tavallisia ihmisiä. Näin ollen lapsen oma ajatus ja idea saattoi jäädä toisten ajatuksien alle.

Minäkäsityksen muotoutuminen ja toisten hyväksyntä näyttäytyy jo päiväkodin arjessa. Ryhmässä on lapsia, joiden sana painaa enemmän kuin toisen. Se näkyi opinnäytetyön toiminnoissa keskusteluissa esimerkiksi asu valinnoista ja osallistumisesta. Ystävyys-suhteet ovat merkittäviä lapsille ja hyvän ystävän kanssa tulee olla samaa mieltä. Kun keskustelimme sankarihahmoista ja naamiaisasuista moni tyttö halusi olla prinsessa. Lopulta kuvattavana oli vain kaksi prinsessaa, ja muut olivat Monster High hahmoja.

Nämä nuket, hahmot tuntuivat olevan tällä hetkellä tyttöjen kovassa suosiossa, ja se myös ohjasi tyttöjen pukeutumista ja sadun kerrontaa. Toisaalta nämä tytöt ovat hyviä kavereita keskenään ja se varmasti vaikutti myös valintoihin, koska eivät halunneet jäädä omien lähimpien kavereiden leikkien ja juttujen ulkopuolelle.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa pyrin saamaan lapset ajattelemaan itseään ihmisenä ja lapsena: sitä millainen hän itse on ja miksi hän haluaisi tulla. Näitä ajatuksia työstiin käsittelemällä ja keskustelemalla yhdessä; haave ammateista ja ihanne minä ajatuksista. Lapset nostivat keskusteluun myös mukaan sankari- ja mediahahmot. Lasten oli helpompi ajatella niiden kautta ihanteitaan ja hyviä ominaisuuksia. Niiden avulla keskustelimme hieman luonteenpiirteistä, ulkonäöstä, tavoista ja tehtävistä. Kävimme keskustelua esimerkiksi siitä miksi joku halusi olla prinsessa,

”Se on itseluova eikä se ryyistäile”

”Mää ryystäillen ku se on kivaa”

Tämä vertailu kertoi, että prinsessa on fiksu ja hän osaa käyttäytyä ruokapöydässä. Lapsikin tiesi, miten tulee käyttäytyä, mutta ryyistäily oli kuitenkin lapsesta kivaa tehdä. Mediahahmot; Batmanit ja Monster high -tytöt tulivat keskusteluun mukaan, koska moni halusi toimia auttajana ja pelastajana. Kyseiset hahmot näkyvät myös lasten leikeissä. Oman itsensä näkeminen ja käsittäminen on lapsille vaikea, mutta halusin tuoda esille, että lapsikin voi vaikuttaa itseensä ja siihen mitä haluaa olla. Vähitellen lasten minäkuvakin rakentuu ja laajenee. Kaikki positiivinen ja kannustava toiminta tukee mielestäni lapsen kasvua ja kehitystä. Positiivinen palaute on aina heille suotavaa.

Osallisuuden tarkastelu lasten näkökulmasta nostaa keskeiseksi käsitteeksi myös toimijuuden. Toimijuudella tarkoitetaan aktiivista, osaavaa, luovaa, sosiaalista ja tuottavaa yksilöä, joka on jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa kanssatoimijoidensa kanssa. Lapsilla toimijuus ilmenee myös aloitteellisuutena, kykynä esittää omia mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä taitona pyytää apua. Toimijuus näkökulman mukaan osallisuus tarkoittaa lapsen mahdollisuutta vaikuttaa fyysisesti ja verbaalisesti häntä itseään koskeviin asioihin. Osallisuus edellyttää lapselta myös valintojentekoa ja päätöksiin osallistumista. Lapsen nostaminen passiivisesta osallistujasta aktiiviseksi toimijaksi tuottaa lapselle osallisuuden kokemuksia, se puolestaan vahvistaa lapsen toimijuutta yhteisöissä. (Jokimies 2013, 9-10)

Toisen ohjatun tuokion jälkeen, lapset saivat toimia vuorotellen kuvaajana. Toiset väritivät sillä aikaa mediahahmo väretystehtäviään. Oma valokuva sarjassa tarkoitus oli kiinnittää huomiota siihen: mitä kuvaa ja missä kuvaa, kuvaako läheltä vai kaukaa. Ohjeena oli kuvata jotain mielenkiintoista sekä pelottava että turvallinen paikka. Pyysin lapsia samalla miettimään sitä, missä haluaisivat oman Halloween kuvan ottaa. Alkuun kuvasin lapsen, jotta tunnistaa kenen kuvat olivat kyseessä. Sen jälkeen lapsi sai toimia omaan tahtiin ja itsekseen. Olin lapsen mukana, mutta en ohjeistanut heitä, paitsi hymilemällä takaisin. Lapset olivat kuvaajana toimimisesta innostuneita, mutta esimerkiksi mukavan ja kivimmän paikan löytäminen päiväkodilta oli haasteellista, eikä kukaan ei löytänyt päiväkodilta pelottavaa paikkaa. En rajoittanut ajallisestikaan lapsia, osa lapsista kuvasi viisi minuuttia osa 15 minuuttia. Havaitsin että lasten oli vaikea mennä toiseen huoneeseen kuvaamaan. Mielenkiintoista oli myös huomata, että melkein kaikki lapset kuvasivat oman väretystehtävänsä. Itse toimiminen näytti lapsista mielekkäältä ja toiminnasta jäi mieleen lapsen olemuksen tärkeys. Lapset olivat innokkaita, yllpeitä ja tyytyväisiä, kun saivat toimia kuvaajina ja kun saivat esitellä kuvansa toisille.

3.3 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Käsitys lapsesta yhteiskunnan jäsenenä on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Lapsuuskäsityksessä lasten pätevyyden ja tasa-arvoisuuden korostaminen tulee näkyviin keskeisesti Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksessa. Sopimuksen osallisuus -periaatteen mukaan lapsilla on oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen. Siihen liittyy käsitys lapsista ajattelevina oman elämänsä subjekteina. Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsille, kehitystaso ja ikä huomioiden, turvataan mahdollisuus osallistua heidän elämäänsä ja elämänpiirinsä koskeviin päätöksiin. Varhaiskasvatussuunnitelman arvopohjaksi on muodostunut ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia. Nämä ohjaavat kasvattajia tukemaan lasten osallisuutta ja ottamaan huomioon heidän näkökulmansa arjen pedagogisessa työssä. (Akola 2007, 8-9)

Kasvattaminen prosessina edellyttää kasvattajalta arvovalintoja. Lapsilähtöisesti toimivan kasvattajan on osattava antaa lapsen kasvaa, ja tarvittaessa hänen on myös kyettävä kasvattamaan lasta. Lapsien tasapainoisen kasvun ja kehittymisen turvaaminen vaativat kumpaakin. Lapsilähtöisissä teorioissa korostetaan, että lasten monipuolinen ja tasapai-

noinen kehittyminen toteutuu, jos lapset saavat virikkeisissä oppimisympäristöissä toimiessaan valita oppisisältöjä omien tarpeidensa ja kiinnostuksiansa perusteella. Toisaalta ollaan kuitenkin myös sitä mieltä, että etukäteen laaditut kasvatus- ja opetussuunnitelmat turvaavat lasten tasapainoisen kehityksen. (Hytönen, 2007, 6) Karlsson (Karlsson 2001, 69) katsoo lapsiperspektiivin perustan olevan lasten yhteisöllisessä osallisuudessa yhteisöön ja sen kulttuuriin. Lapsia ei käsitellä kypsymättöminä aikuisten ja toiminnan kohteina vaan lapset tulee nähdä aktiivisina, osallistujina, yhteisön kulttuurin tuottajina ja muokkaajina. Lapsilla on mahdollisuus osallistua heitä koskevan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen instituutioissa.

Opinnäytetyöni toteutuksen lopullinen idea tuli lapsilta. Kokosin sen pohjalta opinnäytetyöni toimintasuunnitelman (LIITE 2). Toimintasuunnitelma oli kuitenkin avoin ja joustava. Pyrin siihen, että ideoita, aiheita ja vinkkejä tulisi lapsilta ja niiden pohjalta muokkaisin ja rakentaisin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden. Aloitin ensimmäisen tuokion pyytämällä lapset istuutumaan matolle piiriin. Halusin, että kaikki näemme toisemme ja olemme samalla tasolla. En halunnut erottua yksin edessä olevana opettajana, joka sanelisi ehdot toiminnalle. Ajatuksena oli, että keskustelu olisi avoimempaa ja kumppanuuteen verrattavaa avointa keskustelua. Toisaalta tämä istuminen ja avoin keskustelu piirissä oli lapsillekin uudempi kokemus, ja muutaman lapsen oli vaikea keskittyä ja istua paikallaan. Ryhmässä oli yksi todella levoton lapsi, ja hän vaatii itselleen paljon huomiota. Hänellä oli kovasti asiaa muille, ja varsinkin minulle. Paikalla pysyminen olisi ehkä onnistunut paremmin, jos lapsilla olisi ollut esimerkiksi pieni tyyny paikan merkinä.

Tiiviissä piirissä istuessamme näytin lapsille lupakirjeen, ja kerroin heille opinnäytetyöstäni: valokuvauksesta, sadutuksesta ja Halloween juhlista. Lapset innostuivat kovasti Halloween juhlista, ja kaikki alkoivat yhteen ääneen kertomaan omasta asustaan, miksi haluaisi pukeutua. Kerroin, että Halloween juhlissa heidät tullaan kuvaamaan haluamassaan asussaan. Osa lapsista kertoi haluavansa olla Spidermän, Batman tai prinsessa, koska kotoa löytyisivät nämä asut. Yksi lapsi kertoi, että hänellä on kotona pupu ja nalle asut, ja hän aikoi pukeutua niihin. Osa lapsista ilmoitti myös, ettei aio pukeutua eikä tulla ollenkaan koko Halloween juhlaan, koska ne on ihan turhia ja höpöjä juttuja. Kun keskustelu asu valinnasta oli käyty, kysyin lapsilta olisiko heillä toiveita, mitä he voisivat hahmonaan tehdä? Haluaisiko lapset esiintyä, näytellä, kertoa, video kuvata esimerkiksi oman esityksensä? Lapset olivat hyvin hiljaisia. Ainoastaan yksi lapsi innostui ko-

vasti näyttölemisistä, ja hän pohti myös videokuvausta. Lapset eivät osanneet valita toimintaa antamistani vaihtoehtoistakaan. Ehkä lapsilla ei ollut vielä käsitystä, mitä olimme voineet tehdä ja siksi ideointi oli heille niin haasteellista.

”Kameralla kuvataan, jotain” ja

”Näytellä, pitääkö sitä harjoitella?”

Edellä olevat kommentit kuvastavat lasten tiedon vähyyttä. Täytyyhän lapsilla olla kokemusta kyseisistä asioista ennen kuin he voivat niitä ehdottaa. Heille voi myös antaa ideoita ja vaihtoehtoja, mutta ilman oma kohtaista kokemusta, vastaaminen on lapselle vaikeaa. Itselle tuli alkuun tunne, että kysyin lapsilta liian vaikeasti, mutta ehkä hiljaisuuden syynä oli lasten tietämättömyys. Ideoiden vähyydestä ja käytännön aikataulu raameista johtuen lopulta päädyimme toteuttamaan näyttelyn lasten saduista ja kuvista.

Lasten osallisuuden mahdollistaminen tarkoittaa, että yhdessä opetellaan demokraattisia toimintatapoja, eri osapuolten kuulemista, neuvottelua ja sopimista. Kun lapset kuuntelevat muiden ihmisten näkemyksiä ja niiden perusteluja sekä joutuvat perustelemaan itse omia näkemyksiään, he saavat kokemuksia toisten ajatusmaailman tiedostamisesta ja toisten asemaan asettumisesta. Lapsi oppii, että hän voi vaikuttaa ympäristöönsä ja hänen minäkäsityksensä kehittyy myönteiseen suuntaan. On tärkeää, että lasten kuuleminen ja vaikuttaminen eivät tapahdu vain aikuisten tietoisuudessa vaan myös lapset ovat tietoisia siitä. (Turja 2007, 171.) Toisella tuokiolla pyrin saamaan lapset neuvottelemaan keskenään. Jaoin lapset kahteen neljän hengen ryhmään. Jaoin molempaan ryhmään puheliaita ja helposti innostuvia lapsia, jotta niissä syntyisi keskustelua. Jaoin pöydälle erilaisia kuvia. Jokainen ryhmän jäsen valitsi penkiltä yhden kuvan eri perustein. Tämän jälkeen lapset he keskustelivat ryhmässä kuvista ja pyrkivät valitsemaan yhden kuvan, minkä esittelisivät toiselle ryhmälle. Lapset eivät kuitenkaan pystyneet valitsemaan kuvista yhtä kuvaa toisille näytettäväksi. Molemmissa ryhmissä oli kaksi lasta, jotka eivät suostuneet luopumaan omasta kuvastaan. Ajattelin, että lapset kokevat tärkeäksi näyttää minulle valintansa, ja että se estäisi yhteisen kuva löytämisessä. Niinpä katsoin, kyselin ja keskustelin ryhmän jäsenten kanssa lisää heidän kuvistaan, siltikään lapset eivät pystyneet yhteistä päätöstä tekemään. Lopulta päätin, että kaikki saavat näyttää oman kuvansa toiselle ryhmälle ja perustella valintansa sitten kaikille.

Erillisellä tuokiolla otin puheeksi tulevat Halloween juhlat. Kysyin toiveita siitä mitä lapset haluaisivat tehdä kyseisissä juhlissa. Päiväohjelman suunnittelu tuntui lapsista vaikealta, eikä heiltä hirvesti ideoita tullut. Leipominen ja disko kuitenkin tuli muutamman lapsen toiveena. Lapsille perustelin leipomisen pois jättämisen, sillä että naamiaisasuissa on vaikea leipoa ja naamiaisasut menevät helposti likaisiksi. Lapset ymmärsivät tämän. Kuitenkin laitoin leipomistoiveen itselleni ylös, että ennen joulua kerkeäisimme leipoa yhdessä. Disko ideaa työstimme lisää. Kyselin lapsilta laulu toiveita, jotta voimme niitä sitten toteuttaa. Suurin ja usean lapsen toive esiintyjä oli Robin, jota sitten juhlissa kuuntelimme ja tanssimme koko porukalla. Koska muita ideoita ei tullut, annoin lapsille erilaisia vaihtoehtoja, joista valitsimme muutaman leikin päiväohjelmaan.

Jos lapsen kuulemisella halutaan edistää lapsen hyvinvointia, on päivittäinen kuuleminen erityisen tärkeää. Lapsen kuulemiseen tulee käyttää erilaisia tapoja, jotta erilaiset lapset ja asiat tulisivat kuulluiksi. Näitä ovat esimerkiksi kysely, haastattelu, lasten kokoukset ja kahdenkeskiset keskustelut. Käytännössä lapsen kuuleminen on ensisijaisesti yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden huomioon ottamista sekä vaihtoehtojen tarjoamista. Lapsen kuuleminen edellyttää aikuiselta ajan kanssa kuuntelemista ja lasten ajatuksille herkistymistä. Aikaa tarvitaan erityisesti silloin, kun halutaan, että lapset suunnittelevat ja keksivät vaihtoehtoja itse. (Akola 2007, 13) Toimintaa suunnitellessani arvoisin lasten ideoinnin ja kehittelyn onnistuvan paremmin. Onnistuakseen paremmin, minun olisi pitänyt varata huomattavasti enemmän aikaa ja harjoitusta. Keskustelua ja neuvotteluja syntyi vähän, varsinkin suuressa ryhmässä. Kahden keskeiset keskustelut olivat paljon antoisampia. Tämän todettuani muutin ryhmätuokioiden toteutuksia esimerkiksi pienryhmiksi tai kahden keskeiseksi keskusteluiksi, jotta keskustelua ja ideointia syntyisi paremmin. Annoin lapsille myös erilaisia vaihtoehtoja, joista he voisivat itse valita. Pyrkimys toimia lapsilähtöisesti ja lasten mielipiteitä kuunnellen ei välttämättä olekaan pelkästään aikuisesta kiinni. Vaan lapsi ei ole välttämättä tottunut siihen, että häneltä kysytään ja että hän voisi vaikuttaa esimerkiksi päivähoito päivä tapahtumiin. Tällainen toimintatavan muutos vaatii lasten näkökulmastakin aikaa ja harjoitusta.

Behaviorismiin perustuva ammatillisuus on syvällä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja sen perusteiden muuttuminen on hidasta ja vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että suomalaisten päivähoitotyöntekijöiden ajattelu on hyvin käytäntöorientoitunutta. Kasvatusajattelu perustuu pitkällä aikavälillä muodostuneisiin näkemyksiin eivätkä uudet lapsilähtöisen pedagogiikan suuntaukset konkretisoidu muutoksiksi, jotka näkyisivät käytännön toi-

minnassa. (Hujalan & Puroila & Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 144-145) Kun pyritään lapsilähtöiseen pedagogiikkaan, tulee ymmärtää, että lapsen oppiminen on jatkuva prosessi, ja se ilmenee jokapäiväisissä toiminnoissa. Lapsen omat kiinnostuksen kohteet, arkipäivän kokemukset ja niistä nousevat ongelmat ovat oppimisen lähtökohtana. Kasvattajan tulee mahdollistaa lapsen omaehtoisen oppimisprosessin toteutuminen, antamalla lapselle vastuuta omasta oppimisestaan ja mahdollisuuksia itse yrittää ja erehtyä. Kasvattajan tulee havainnoida, dokumentoida ja arvioida lapsen oppimisen edistymistä jatkuvasti. (Akola 2007, 16)

Lapsella on oikeus omiin käsityksiin, kiinnostuksenkohteisiin ja mielipiteisiin. Lapsilähtöisyys korostaa sitä, mitä lapsi jo on, eikä sitä, mitä hänestä tulee. Kasvattajan on yritettävä oivaltaa lapsen maailma ja saada lapset innostumaan toiminnasta. Tämä onnistuu yleensä hyvin, kun aktiviteetit ovat lapsista lähteviä. Kasvattajan tehtävänä on kuitenkin saada lasten kiinnostus heräämään myös uusiin kohteisiin. (Brotherus & Hytönen & Krokfors 2002: 49-50). Tärkeitä periaatteita lapsilähtöisessä ajattelussa on kasvatuksen sisällön merkityksellisyys, tarkoituksenmukaisuus ja kiinnostavuus yksittäisen lapsen kohdalta katsottuna. Lasten kiinnostuksen kohteet vaihtelevat ja oppimistyylit ovat erilaisia, jolloin kasvatustilanteiden on oltava monipuolisia ja joustavia. Tärkeää lapsen oppimisen kannalta on motivaatio. (Hytönen 2007, 14-15) Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ollut opettaa uutta ja lapsille vierasta asiaa. Lähtökohtani on muuttaa toimintakulttuuria lapsilähtöiseksi ja saada se lapsia osallistavammiksi. Siksi en voi konkreettisesti määrittää mitä lapset oppivat. Valitsin aiheeksi mediahahmot, koska ajattelin, että mediamaailma on lapsille tuttu ja heitä lähellä. Ajattelin, että niiden avulla saan lapset kiinnostumaan suunnittelemani ja niiden avulla voisi keskusteluakin syntyä paremmin. Koska tavoitteena oli saada lapset keskustelemaan ja kertomaan niin koin oikeutetuksi ottaa aiheeksi heille mielenkiintoisen ja tutun maailman.

Karlssonin (Karlsson 2003, 36-39) mukaan vastavuoroisessa, kohtaavassa ja osallistavassa toimintakulttuurissa aikuinen on kiinnostunut lapsen ajattelusta ja siitä miten lapsi tietoa tuottaa. Lähtökohtana on aikuisen pyrkimys selvittää miten monenlaisia ajatuksia ja perusteluja lapsella on ja miten eri tavalla tietoa voidaan tuottaa. Tällä tavalla aikuinen saa tietoa niistä lapsista, joiden kanssa hän työskentelee. Keskeistä lapsilähtöisessä pedagogiikassa on se, että aikuiset asennoituvat vakavasti lasten näkökulmiin. He ovat valmiita luopumaan omista suunnitelmistaan ja tulkinnoistaan ja antamaan näin tilaa vaihtoehtoisille tavoille toimia. Aikuinen saattaa vähätellä ja sivuuttaa sellaisia lasten

näkemyksiä, jotka eivät ole aikuisen näkökulmasta merkityksellisiä ja mielekkäitä. Kun aikuinen lähestyy lapsen näkökulmaa, hänen tulee siirtää omat lähtökohtansa ja asenteensa sivuun. Näin hän kykenee kuulemaan, seuraamaan ja tulkitsemaan lasten viestejä ja tarkoituksia selkeämmin. Lapsen näkökulman huomioon ottaminen vaatii aikuista arvostamaan lasten omaa kulttuuria: heidän tapaansa nähdä ja kokea maailmaa. Tärkeintä on, että aikuisella on riittävästi aikaa seurata lapsia ja olla heidän kanssaan läsnä aidossa vuorovaikutuksessa (Ikonen & Virtanen 2007, 174-175)

Sadutus tilanne pakotti minut olemaan läsnä ja kuulemaan lasta. Jos en olisi ollut tilanteessa täysin läsnä, väheksyisin lasta ja hänen ajatuksiaan. Sadutuksen avulla sain paljon tietoa siitä kuinka lapset näkevät ja muistavat maailmaansa. Koin sadutuksen helpoksi ja antiosaksi väyläksi kurkistaa lapsen maailmaan. Sadut kertoivat paljon siitä, mitä lapset ovat nähneet ja katsoneet esimerkiksi televisiosta.

”Olipa kerran Salama. Jasu Juntti tönäsi autoja. Jasu tönäsi myös Salamaa ja sinistä autoa ja sitä toistakin värikästä autoa. Siinä oli vihreää ja violettiä. Martti hinasi Salaman kuopasta ja siellä oli paljon piikkipensaita ja Puna sammutti tulipalon. Sitten tuli lainari. Lainari oli kisoissa. Hän kannusti Salamaa.”

Kun luin yhtä lapsen kertomaa satua toisille kuului

”Hei, mää oon nähny tän jakson”

”Niin määki”

”Meillä on se kotona”.

Tästä voi päätellä lapsen kertoneen pääpiirteittäin jonkun jakson tapahtumat, koska muutkin lapset tunnistivat tämän.

”Olipa kerran Monster High. Sitten tuli uusi Monster high kissa käveli ja sitten tuli koira ja kissa juoksi pakoon. Monster Highlla ei ollut aavistus takaan, että oli kaksi ilkeää siskoa ja sitten Monster high keiju prinsessalla ei ollut aavistustakaan, että oli lisää Monster high siskoja. Sitten tuli kuningatar joka määräsi sodan alkavaksi. Sitten tuli Miau Mestari. Sitten tuli Luodi Wulf sitten koulu räjähti. Sitten koulu ja kaikki lapset juoksivat koulusta ulos.

Loudi Wul: Mikä on? Mä tunnen sut. Sä oot koulun kaunein.

Frankenstein; Kiitti mää oon koulun kaunein kundi. Mennäänkö kävelyille Wolf?

Oi tuolla on karhu, äkkiä kotiin. Karhu tulee.

Sitten se oli suuri karhu. Karhu seurasi niitä. Sitten näkivät pikkukissa. Ja karhu lopetti seuraamisen kun rekka ajoi sen päälle. Sitten tuli mopo ja auto. Sitten ne otti kissan pennun ja veivät kotiin. Sitten Monster Highissa oli pilvitorni, jossa asuivat ilkeät siskot. Monster High siskot kävi kaupassa ostamassa Monster High vaatteita. Kaikki ihailivat kissan pentua.”

Edellä olevista saduista näkee, että lasten kulttuuri ja media vaikuttavat lasten kerrontaan. Lasten kirjoittamat sadut olivat melko suoraan elokuvista tai tv-sarjoista. Tilanteet vaihtuivat saduissa nopeasti ja niissä tapahtui paljon. Usein myös hahmot puhuivat saduissa, jolloin lapset eläytyivät ja muuttivat ääntään puhujan mukaan. Ensimmäisen tuokion keskustelussa tytöt halusivat olla pääasiassa prinsessoja, mutta saduissa tuli esille Monster High hahmot. Tyttöjen tarinat eivät eronneet paljoa poikien saduista. Yhtenevä tekijä näissä saduissa oli hyvän puolustaminen ja toisten auttaminen. Tyttöjen saduissa esiintyi myös väkivaltaa: koulun polttamista ja sotia. Yksi tarina alkoi perinteisen prinsessa sadun mukaan, mutta tarinan loppu puolella kuitenkin taisteltiin ja suojeltiin toisia. Tärkeää ei ollut rikkaus ja rakkaus, vaan toiminta, pelastaminen ja pahan voittaminen. Eikö lapset enää koe ihaniksi perinteisiä prinsessa kertomuksia, joissa prinssi tulee ja pelastaa? Onko tämä myös tasa-arvo ilmentymä, kun tytötkin voivat toimia auttajina ja taitavina maailman pelastajina? Näidenkin kautta itselle herää kysymys median vaikutuksesta lapsien kasvuun ja kehitykseen. Nämä sadut mielestäni ilmentävät mediakasvatuksen tärkeyttä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisena minun tulee kehittää erilaisia tapoja lähestyä mediaa, koska lapsia on hyvä opettaa kriittiseksi mediankin suhteen. Minun tulee myös nostaa lasten näkemykset maailmastaan tärkeäksi osaksi päivähoiton arkea

Suunnittelu on perinteisesti päivähoiton pedagogisessa toiminnassa keskeisessä asemassa. Se ilmentää omalla tavallaan henkilöstön ammatillisuutta ja sitä, mitä he pitävät työssään tärkeänä. Suunnittelu painottuu pääasiassa toimintatuokioihin ja sisältöalueisiin, jolloin suunnitellaan ja organisoidaan koko ryhmän toimintaa. Myös päiväkodin rutiinit ja päivärhythmi ohjaavat toiminnan suunnittelua ja luovat sille oman rakenteen. Aikuisen olisikin uskallettava kyseenalaistaa tiettyjä rutiineja ja aikatauluja, jotta lasten

osallistuminen voitaisiin mahdollistaa. Päiväkotitoiminta on järjestetty siten, että ammattilainen suunnittelee toiminnan. Toimintatuokioilla aikuinen opettaa ja antaa virikkeitä lapsille sekä motivoi heitä. Lasten tehtäväksi jää suunnitelmien toteuttaminen ja asioiden harjoittelu. Lopuksi lasten toimintaa arvioidaan aikuisen kriteerien pohjalta. (Akola 2007, 14)

Opinnäytetyön aikana koin tärkeäksi, etten arvio lasten tekemisiä, koska mielestäni osallisuus ja toimijuus ovat tässä tärkeämpiä asioita kuin lopputuotos. Kuka oikeastaan voikaan arvioida lasten näkemyksien ja kokemusten tärkeyttä, heidän satuja tai valokuvia. Ihannehan on tehdä, ideoida, toteuttaa ja olla mukana. Tärkeintä mielestäni on matka jonka koimme, ei niinkään määränpää. Jos arvioisin opinnäytetyöni onnistumista vain lopputuotoksien mukaan, voisin päätellä ettei työ olisi onnistunut, koska osa lapsista ei esimerkiksi halunnut kertoa satua tai kehystää kuvaansa.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyö oli mielenkiintoinen ja antoisa projekti. Tarkoituksena oli tutkia, miten voimauttavan valokuvaus ja sadutus menetelmiä hyödyntämällä tehdään lapsi näkyväksi ja saadaan lapsen ääni kuuluviin varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö oli haastava, koska jouduin refleктоimaan ja kyseenalaistamaan omaa toimintaani: käsityksiäni ja arvojani. Opinnäytetyö auttoi kehittämään omaa toimintaani lapsilähtöisemmäksi ja lapsia osallistavammaksi. Se kasvatti ja vahvisti osaamistani. Sosionomi koulutuksen aikana on tullut esille paljon erilaisia menetelmiä, joiden toteutuksen koin haasteelliseksi. Tämä opinnäytetyö todisti, että menetelmien käyttöön otto onnistuu, kunhan vain uskalltaa aloittaa.

Se, että toteutin opinnäytetyöni lapsien idean pohjalta vahvisti ymmärrystäni lapsilähtöisyydestä ja osallisuudesta. Lapsilähtöisyyden ja osallisuuden toteutuksessa on oleellista kuulla lapsia ja toteuttaa heidän toiveitaan. Koin tärkeäksi, toteuttaa työn näillä perusteilla, koska silloin koko työn idea kulminoituu lapsen osallisuuteen ja mahdollisuuteen vaikuttaa päivähoiton toimintaan. Tämä työ mahdollisti sen toteutumisen käytännössä. Käytin opinnäytetyössäni kahta menetelmää, voimauttavaa valokuvausta ja sadutusta. Toimintani sisälsi omia suunnitelmia ja lapsilta tulleita ideoita. Arvioin toimintaani sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä käsin: havainnoimalla, refleктоimalla ja analysoimalla toimintaani koko ajan. Muutin toimintaani tuokioilta esille tulleiden ideoiden ja huomioiden pohjalta. Toteutuksessa pidin tärkeänä, että lapsille syntyisi onnistumisen kokemuksia ja että huomioin heidät yksilöllisesti. En arvioi työtäni lapsilta saatujen tuotoksien mukaan, koska koin, että oleellista työssäni oli matka jonka koimme yhdessä: toimien ja osallistuen.

Toteutin opinnäytetyöni omalla työpaikallani, ja koin sen vahvuutena. Se mahdollisti asiaan syvemmän paneutumisen. Avoin ja luottamuksellinen suhde lapseen ja aikuisiin auttoi reflektiivisessä prosessissa. Työssä ollessani pystyin pitämään enemmän keskustelua ja sadutus hetkiä lasten kanssa. Toisaalta haasteena koin sen, koska olin osa henkilökuntaa, että minun täytyi huolehtia kaikkien muidenkin päivätoimintojen toteutuksesta ja arjen toiminnallisuudesta opinnäytetyön toteutuksen ohella. Lapsimäärästä ja lasten mielialasta riippuen minunkin täytyi joustaa omista suunnitelmistani. Tämä työ todisti minulle, että pystyn toteuttamaan osallistavaa toimintaa oikeassa arjessa. Haasteellisim-

maksi koin lasten yksilöllisen huomioimisen ja kuulemisen isossa ryhmässä. Keskustelua oli myös silloin vaikeampi hallita: kuulla, jakaa puheenvuoroja ja huomioida lapset, kun lapsia oli paikalla yli kymmenen. Lasten toimiessa pienemmissä ryhmissä pystyin paremmin kuulemaan heitä kaikkia. Pienryhmätoimissa oli paremmin aikaa ja mahdollisuuksia kuulla ja huomioida hiljaisempia ja taka-alalla olevia lapsia. Pienryhmissä lapset olivat myös avoimempia, luovempia ja innostuneempia. Ihanteelliset ja parhaat kokemukset lapsen kohtaamisesta tulivat kuitenkin alle kolmen lapsen ryhmässä tai kahden keskisissä kohtaamisissa. Jos toteuttaisin uudelleen saman työn, jakaisin lapset heti alusta pieneniin pysyviin ryhmiin ja varaisin toteutukseen paljon enemmän aikaa.

Päiväkodissa tarvitaan keinoja, joiden avulla kasvattaja pystyy vastaamaan lapsen tarpeeseen tulla kohdatuksi ja nähdyksi. Sadutus ja valokuvien käyttö voimauttavan valokuvauksen periaatteita mukaillen ovat mielestäni hyviä työkaluja lasten kohtaamiseen yksilöinä. Molemmat menetelmät mahdollistavat osallisuuden, koska lapsella on valta päättää mitä tehdään, miten tehdään ja kuinka kauan tehdään. Hän voi itse valita mitä kertoo ja miten tulee nähdyksi. Molemmat menetelmät tarvitsevat kuitenkin toimiakseen pitkäkestoisen toteutuksen. Sadutus työmenetelmänä ei tarvitse kuin aikaa, kynän ja paperia. Tätä menetelmää on helppo toteuttaa, kunhan on tietoinen sadutuksen tavoitteista ja merkityksestä, jotta ei toiminnallaan puheella tai katseilla, väheksy lasta ja hänen tarinaansa. Voimauttava valokuvaus vaatii huomattavasti kalliimmat resurssit: kameran, tietokoneen ja valokuvat. Valokuvausprosessi vie myös huomattavasti enemmän aikaa, jotta toiminnan idea toteutuisi. Kuvaustilanteita tulisi olla monia, esimerkiksi eri teemoin järjestettyinä. Aikaa tulisi myös löytää kuvien katseluun ja niistä keskusteluun.

Lapsilla on jatkuva tarve tulla kuulluksi ja kokea olevansa merkityksellinen yhteisön jäsen. Kasvattaja voi kertoa toiminnallaan lapselle, että hän on arvokas, hyväksyttävä ja riittävä sellaisena kuin on. Lapset tarvitsevat hyväksyviä katseita, rohkaisevia sanoja ja kuuntelevia korvia. Lasten itsetunnon tukeminen on tärkeä tehtävä kasvattajan työssä. Siksi koen, että käyttämäni menetelmät ovat tärkeitä työkaluja varhaiskasvatuksessa. Valokuvauksen keinoin saadaan lapset näkemään itsensä positiivisessa valossa ja sadun tuottaminen puolestaan kasvattaa lapsen uskoa omiin kykyihin. Tätä kautta lapsi saa myönteisen kuvan itsestään.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, Suomen perustuslain ja lasten päivähoitoa ohjaavien asiakirjojen mukaan aikuisella on yhteiskunnallinen velvollisuus kuulla lasta ja ky-

syä hänen mielipidettään. Lapsen ympärillä toimivilla aikuisilla on tärkeä tehtävä kohdata lapsi aidosti sekä kuunnella hänen kokemuksiaan. Osallisuuden toteutuessa lapsi saa varhaisessa vaiheessa tunteen, että hän kuuluu tiettyyn yhteisöön ja saa toimia sen täysivaltaisena jäsenenä. Osallisuuden kokemuksella on runsaasti positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Olennaista on, että lapsi tiedostaa omien näkökulmiensa merkityksen ja näkee niiden toteutuvan käytännössä. Työssäni on tärkeää myös huomioida se maailma missä lapset elävät. Opinnäytetyön toteutuneissa saduissa esiin nousi hyvin voimakkaasti median merkitys, ja koen että minun tulee nostaa nämä näkemykset myös osaksi päivähoidon arkea.

Lasten osallisuutta rajoittaa aikuisten asenteet ja käytössä olevat resurssit. Suurin haaste osallisuuden toteutumiselle lienee on sopivien toimintatapojen puuttuminen. Kun käytännön tapoja ei ole, niin on helpompaa ohittaa lasten osallisuus. Sopivien osallisuuskäytänteiden kehittäminen vaatii yleisten ajattelutapojen muutosta sekä etsimistä ja kokeilemista yhdessä lasten kanssa. Lasten aktiivinen osallistuminen mitä erilaisimpiin toimintoihin opettaa lapsille muun muassa ajattelua ja oman toiminnan suunnittelua. Lapsilta voi tulla paljon hyviä ideoita, ja aikuisten tulisi uskaltaa vain tarttua niihin.

Kasvattajana pohdin jatkuvasti omia ajattelu- ja toimintatapoja, etteivät ne ole esteenä lasten osallisuudelle, kuulemiselle ja vaikuttamiselle. Lapset jäsentävät ja ymmärtävät maailmaa eri tavalla kuin aikuinen. Kun kuuntelen ja tulkitsen lasta avoimin mielin, voin saada uusia näkökulmia toiminnalleni ja kehittää näin ammatillisuuttani ja asiantuntijuuttani. Koen, että aikuinen voi oppia yhdessä lapsen kanssa. Tällainen toiminnan muutos on uutta myös lapselle ja menee aikaa ennen kuin hekään tottuvat siihen, että heiltä kysytään mielipiteitä, ja että he voivat oikeasti vaikuttaa päiväkodin toimintaan ja tapahtumiin. Kuitenkin pystyn olemaan aidosti tyytyväinen omaan toimintaani, omiin arvoihini ja asenteeseeni. Voin tämän opinnäytetyön perusteella ja asiaa perehtyneenä todeta että osaan, pystyn, voin ja toimin lapsilähtöisesti ja lapsia osallistaen. Ainahan on kehitettävää, opittavaa ja parannettavaa, mutta lähtökohdat ovat mielestäni tähän hyvät. Nämä arvot ovat syvällä rinnassani, uskon että näitä arvoja ja toimintatapoja tulen työssäni toteuttamaan.

Tulevaisuudessa tulen toiminnallani toteuttamaan lapsilähtöistä pedagogiikkaa ja mahdollistamaan lasten osallisuuden esimerkiksi pitämällä lasten kokouksia. Sadutus tulee myös aina kulkemaan mukani. Voimauttavaa valokuvausta ja sadutusta voisin toteut-

taa kasvun kansio avulla. Se olisi hyvä tapa toteuttaa käyttämiäni menetelmiä. Kansioon voitaisiin kerätä lapselle tärkeitä ja mieluisia sekä lapsen kehitystä kuvaavia kuvia, satuja, tuotoksia, tehtäviä ja saavutuksia. Kaikkea mihin lapsi on vuoden aikana osallistunut. Kansion kokoamiseen lapsella olisi oikeus vaikuttaa valitsemalla haluamiaan teoksia. Pitkällä aikavälillä kootut dokumentit tekevät näkyväksi myös lapselle oman kehityksensä ja muutoksensa. Kansiota kootessa lapsi kokee olevansa tärkeä ja ainutlaatuinen sekä hyväksytty ryhmänsä jäsen.

Lapsilähtöisyys ja osallisuus tulevat edelleen olemaan toimintani kulmakivet. Ehkä kevään aikana järjestän päiväkodillani uuden kuvausprojektin. Sadutus tulee nyt jatku-
maan, koska kun palasin päiväkodille vapaiden jälkeen, minua lähestyttiin ensimmäisenä sanoin:

”Meillä ois yks hyvä satu”

Päätin jatkaa osastollani saduttamista. Askartelimme päiväkodille postilaatikon, johon valmiit sadut voi sitten laittaa. Sovimme, että viikoittain kurkistamme lasten satujen maailmaan.

LÄHTEET

- Aalto, Hannele & Anttonen, Anja & Henttinen, Sinikka & Hyvärinen, Arja & Jaakkola, Kirsti & Koskela, Eija & Malinen, Eija & Perkiö, Anne 2008. Kemin varhaiskasvatuksen laatukäsikirja. [pdf-dokumentti]
<http://www.kemi.fi/Sivistyspalvelukeskus/varhaiskasvatus/Laatukasikirja.pdf> . Luettu 1.8.2013.
- Aalto, Hannele & Anttonen, Anja & Henttinen, Sinikka & Jaakkola, Kirsti & Lammi, Sari & Malinen, Eija & Perkiö, Anne & Rintala, Marjo & Tarkiainen, Irene & Valta, Tuija & Virsu, Helena 2011. Kemin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. [pdf-dokumentti] <http://www.kemi.fi/sivistyspalvelukeskus/varhaiskasvatus/Vasu.pdf> . Luettu 10.8.2013
- Ailila, Kirsi & Parrila Sanna 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Uniprint Oulu. Oulu.
- Akola, Stina 2007. Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa Suomessa ja Saksassa. [Www-dokumentti] pro gradu –tutkielma. Varhaiskasvatustiede. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18213/URN_NBN_fi_jyu-2008161019.pdf?sequence=1 Luettu 20.9.2013.
- Brotherus, Annu & Hytönen, Juhani & Krokfors, Leena 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. WS Bookwell Oy. Juva.
- Christiansen Anne 2011. Sadutus vuorovaikutuksen välineenä. [power point-dokumentti]. <http://annekatri.files.wordpress.com/2011/04/sadutus-vuorovaikutuksen-vc3a4lineenc3a4.pptx>. Luettu 18.10.2013.
- Eirtola Elina 2007. ”Taide rakastaa elämää.” Sosiokulttuurinen toiminta sosiaalisenainnovaationa. Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12835/URN_NBN_fi_jyu-2007390.pdf?sequence=1. Luettu 26.7.2013.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7.painos. Gummeriuskirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Hakamo, Maija-Leena 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärven Offset. Saarijärvi.
- Hakkarainen, Johanna 2009. Sosiaalipedagogiikka ja sosiokulttuurinen innostaminen, ammatillisen identiteettini rakennusaineina. Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu. [pdf-dokumentti]
<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/8096/Hakkarainen.Johanna.pdf?sequence=2>. Luettu 26.7.2013.
- Harju, Virpi 2009. Lapsi linssin takana – valokuvaus lastensuojelun työvälineenä. Teoksessa Halkola, Ulla & Mannermaa, Lauri & Koffert, Tarja & Koulu, Leena. 2009. Valokuvan terapeutinen voima. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Hujalan, Eeva & Puroila, Anna-Maija & Parrila-Haapakoski, Sanna & Nivala Veijo 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Gummerius kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Hytönen, Juhani 2007. Lapsikeskeisen kasvatuksen ydin kysymyksiä. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.
- Jokimies, Erika 2013. 365 päivää lasten osallisuutta – mahdollisuudet ja käytännöt vuorohoidossa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos.

- Jyväskylän yliopisto[pdf-dokumentti]
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/41706> Luettu 5.10.2013
- Karila, Kirsti & Kinos, Jarmo & Virtanen, Jorma 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. PS-kustannus, Juva. Karlsson, Liisa 2001. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. 2.painos. Oy Edita Ab. Helsinki. Karlsson Liisa 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. PS-kustannus. Juva
- Kuula, Arja 2013. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 3.painos. Osuuskunta Vastapaino. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010 -luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto. Saarijärven Offset Oy.
- Salonen, Kari. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Turku. [verkko julkaisu] <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. Luettu 21.11.2013.
- Savolainen Miina, 2008. Maailman ihanin tyttö. Blink Entertainment Oy. Helsinki
- Savolainen, Miina. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, Ulla & Mannermaa, Lauri & Koffert, Tarja & Koulumäki, Leena. 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2005. Sosiaalityön eettiset säännöt. http://www.talentia.fi/files/559/Sosiaalityon_eettiset_saannot.pdf Luettu 12.10.2013.
- Sosiaaliportti 2013. Osallisuus. [verkkodokumentti] <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-ja-perheet/lapsen-ja-perheen-osallisuus/#Osallisuus>. Luettu 15.8.2013.
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Takajärvenpäiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. [pdf-dokumentti] <http://www.kemi.fi/takajarvenpk/Vasuesiop/vasu.pdf> . Luettu 2.8.2013
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi Helsinki.
- Turja Leena 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa Ikonen Oiva & Virtanen Pirkko. 2007. Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. Kokemuksia yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehittämisestä. PS-kustannus. Juva.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Jyväskylä.
- Vikka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vaajakoski.
- Vilkka, Hanna 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. [pdf-dokumentti] http://vilkka.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf Luettu 12.10.2013

LIITTEET

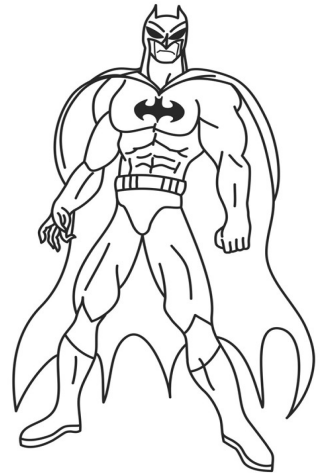
- Liite 1.   Lupakirje lapselle ja vanhemmille
Liite 2.   Toimintasuunnitelma

Liite 1 1(2)

Hei,

Toimin tällä hetkellä lastentarhanopettajana osastollanne. Opiskelen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa ja teen opinnäytetyötä voimauttavan valokuvauksen ja sadutuksen käytöstä varhaiskasvatuksessa. Pyrin havainnoimaan ja lisäämään niiden kautta lapsilähtöisyyttä ja osallisuutta osastollamme.

Minä- Sankari- projektissa lapsia valokuvataan toteuttaen voimauttavan valokuvauksen ideologiaa. Silloin lapsi saa itse määrittää ja valita miten haluaa tulla kuvatuksi.

Sadutus- menetelmää käyttäen, lapsiideoita ja kertoo sadun, ja minä kirjoitan sen sanataarkasti ylös.

Rakennamme kuvista ja tarinoista näyttelyn päiväkodille ja lopulta kuvat ja sadun saa kotiin.

Sankari- kuvaukset tullaan tekemään päiväkodilla 31.10. Halloween-juhlien aikaan.

Projektiin osallistuminen on vapaaehtoista. En julkaise opinnäytetyössäni lasten nimiä, enkä muitakaan tunnistetietoja. Kaikki kuvat(digi) hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Opinnäytetyö on luettavissa päiväkodilla joulukuussa 2013.

Liitteenä on lupalappu projektiin osallistumisesta. Mikäli teillä on kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen, kerron mielelläni lisää.

Kiitos yhteistyöstänne!
Ystävällisin terveisin:
Tiina Luukkala

Liite 1 2(2)

Valokuvauslupa

KYLLÄ lapseni _____ saa osallistua valokuvaprojektiin

EI lapseni _____ ei saa osallistua valokuvaprojektiin

Opinnäytetyö tullaan tallentamaan Theseus-tietokantaan.

Lapsen kuvan SAA / EI SAA julkaista opinnäytetyössä.

Lapsen sadun SAA/EI SAA julkaista opinnäytetyössä.

Paikka ja pvm Allekirjoitus ja nimenselvennys

Kysymys lapselle:

Haluanko osallistua Minä-Sankari-projektiin?

Kyllä

En

Allekirjoitus

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin:

Tiina Luukkala

Liite 2 1(4)

Tuokiosuunnitelmat, Ohjaaja: Tiina Luukkala

(suunnitelmat alustavia, ja kyseenalaisia, koska pyrin, että toiminta olisi mahdollisimman osallistavaa, jolloin lapset ovat ideoijia, ja se vasta määrittää tuntien tarkemmat sisällöt. Lapsilähtöisyys näkyy juuri myös toiminnan joustavuutena. Tuokioiden määrä riippuu myös lapsien aktiivisuudesta)

Tavoitteena mahdollistaa lapsille kaikille haluaville pikku-eskareille

1. ensimmäisellä viikolla on valokuvaus
2. toisella viikolla sadutus, joka mahdollistetaan(tukien, hyväksyen ja mahdollistaen)
3. Pidän myös tietokoneen aina mukana, niin kuvia voidaan katsella tarpeen mukaan.

Maanantain 21.10.2013, päivätuokiolla**Tuokion keskeiset tavoitteet lapsiryhmälle**

- Herättää kiinnostus opinnäytetyö projektiin ja kertoa projektin kulku, ja Halloween juhlat
- Valokuvaus, kuvata ja olla kuvattuna (Ryhmäkuva)
- Sankari käsitteen avaaminen

Ohjaajan omat tavoitteet

- Saada lapset innostumaan ja suunnittelemaan projektin kulkua, ja löytämän mielenkiintoisia asioita mihin voimme perehtyä
- Toteuttaa osallistavaa toimintaa

Tuokiolla käytetyt kasvatustenetelmät

- Keskustelu ja neuvottelu
=> Lasten osallisuus, ideointi, mahdollisuuksien luonti, kuuntelu, omien ideoiden kertominen, itseluottamus, kuulluksi tuleminen, itsetuntemus

Sosiaalimuoto

2. Ryhmätyöskentely, Piirissä

Tuokiolla tarvittavat välineet ja materiaalit

- Valokuvia, kamera(t)
- Malli tuotos?

Tunnin tarkka kuvaus:

Kerron, että pidämme pienen kokouksen: pyydän lapsia istumaan matolle ja kerron mitä tulee tapahtumaan. Kerron että toimin kirjurina ja kirjaan teidän ideat ylös: Kerron opinnäytetyöstä ja siitä että toteutan sen teidän kanssa. Kaikki saavat osallistua siihen jos haluavat. Tarkoituksena on teidät kuvata ja te keksitte sadun.

Liite 2 2(4)

Miltä se kuulosti?

1. Syntykö teille jotain ideoita?
2. Mitä haluaisit tehdä kameralla
  1. Mitä haluaisit kuvata, miksi?
  2. Minkälaisen kuvan haluaisit ottaa itsestäsi?
  3. Saako kuvilla leikitellä?

Pohditaan käsitettä sankari

- Mikä se on?
- Mikä se ei ole?
- Miksi on sankari?
- Mistä pitää kovasti?
- Miksi
- Ihanne hahmo/henkilö?
- Kuka ja miksi?

Jos aikaa jää... Leikitään sormikameralla

Tiistai 22.10.2013, Aamutuokiolla

Tuokion keskeiset tavoitteet lapsiryhmälle

- Opetellaan kamerankäyttöä, kuvauksen suunnittelua, ja kuvattavana ole-
mista.
- Tutkitaan valokuvia:
  1. Kuva:
    1. lähellä - kaukana
    2. valoisa - pimeä
    3. kuvan keskellä - laidassa
  2. Tunnelma:
    1. rauhallinen - levoton
    2. turvallinen - pelottava
    3. iloinen - surullinen
  3. Kuvauspaikka:
    1. mukava - ärsyttävä
    2. turvallinen - pelottava
    3. kiva - kamala
    4. ahdas - avara
    5. mielenkiintoinen - tylsä
- Harjoitellaan kuvan tarkennusta omalla sormikameralla ja kameralla
- Ryhmäkuva
- Väritystehtävä; kynäote + oma valintainen sankari väritystehtävä

Ohjaajan omat tavoitteet

1. Saada lapset innostumaan kuvauksesta
2. Kuvaustilanteen luominen mieluiseksi, halukkaat osallisiksi
3. Lapsien yksilöllinen huomioiminen

Liite 2 3(4)

Tuokiolla käytetyt kasvatustenetelmät

- 1.1 Keskustelu, kokemuksellinen oppiminen, käden taidot
=> ideointi, kuuntelu

Sosiaalimuoto

3. Ryhmätyöskentely, piirissä
4. Yksilö työskentely, kuvaus

Tuokiolla tarvittavat välineet ja materiaalit

- Valokuvia, kamera(t)
- Malli tuotos?
- Väritustehtävä; kynät ja kuvat

Tunnin tarkka kuvaus:

Aluksi keskustellaan ryhmässä, jonka jälkeen lapset yksitellen saavat kuvata kameralla päiväkodin sisällä omia mielenkiintoisia paikkoja. Kuvauksen jälkeen katson niitä yhdessä lapsen kanssa. Otetaan myös kuva lapsesta ennen kuvauskierrokselle lähtemistä. Sillä aikaa toiset lapset tekevät väritustehtävää. Se voi jäädä kesken kun tulee oma kuvausvuoro. Kun kuva on valmis, lapsi voi halujensa mukaan lähteä leikkimään. Tärkeää on värityskuvaan laittaa oma nimi, ja palauttaa kuvat minulle. Toinen aikuinen häärii värityspöydän ympärillä ja on lapsen saatavissa. Jos kuvaus tuntuu lapsesta haasteelliselta, hän voisi ottaa kaverin myös mukaansa, ja he voivat yhdessä kuvata päiväkotia. Leikin jälkeen lapset siirtyvät ulos. Osa lapsista voi kuvata myös ulkona.

Iltapäivällä kuvien tutkimista, ihailua ja valintoja

Perjantai 25.10.2013, aamutuokiolla**Tuokion keskeiset tavoitteet lapsiryhmälle**

- Sadutuksen idea: luen valmiin sadun, jos satua ei heti synny,
- Yhdistellään mielekkäät kuvat ja tehdään niistä yhdessä satu.
- Koristellaan sadustuspostilaatikko

Ohjaajan omat tavoitteet

- 1.1 Sadutuksen onnistuminen, lapsen kuuleminen
- 2.1 Toteuttaa osallistavaa toimintaa

Tuokiolla käytetyt kasvatustenetelmät

- 1 Yhteisöllinen oppiminen
=> luominen ja kuuntelu
  - kielellinen kehitys, itsensä ilmaisu, mielikuvituksen työskentely

Liite 2 4(4)

Sosiaalimuoto

Ryhmätyöskentely, Piirissä

Yksilötyöskentely & Ryhmätyöskentely; sadun kertominen

Tuokiolla tarvittavat välineet ja materiaalit

1. Valokuvia, kamera(t)
2. Satulaatikon koristelu?
3. Palapelien rakentaminen

Tunnin tarkka kuvaus:

Kokoonnutaan piiriin ja kerron sadutuksesta. Luen lapsien kertomia satuja, pyydän halukkaita saduttamaan. Lapsimäärästä riippuen jaan lapsia pienryhmiin.

Torstai 31.10.2013, päivätuokiolla**Tuokion keskeiset tavoitteet lapsiryhmälle**

- Minä- sankarina kuvaus, mietitään missä haluaa olla kuvattuna ja miten toteutetaan kuvaus muun toiminnan ohella.

Ohjaajan omat tavoitteet

- Vapauttava ja haluttu ja hyväksytty kokemus kuvattavana olemisesta
- itsensä hyväksyminen/ avautuminen

Tuokiolla käytetyt kasvatustenetelmät

- yksilöllinen kohtaaminen ja arvostus

Sosiaalimuoto

5. Yksilötyöskentely

Tuokiolla tarvittavat välineet ja materiaalit

- Kamera(t)

Tunnin tarkka kuvaus:

Aamutuokiolla keskustellaan kuvatuksi tulemisesta ja muiden näkemisestä. Kuvaukset suoritetaan muun toiminnan ohella. Toimin itse kuvaajana. Iltapäivällä ihailaan ja valitaan kuvia, jos niitä on useampi.

Muuta:

Päivällä sadutan luvan saaneita lapsia mahdollisuuksien mukaan, ryhmänä tai yksin.

Askarrellaan kuville kehykset ja liitetään kuvat tarinoihin. Järjestetään näyttely, kun palaan päiväkodille ja keskustelua projektista ja omista tuntemuksista.